

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

26E JAARGANG

WOENSDAG 24 DECEMBER 1941

No. 1353

HOOFDREDACTEUR:

M. F. J. Cool (Rotterdam).

Plaatsvervangend Hoofdredacteur: H. W. Lambers,
(Zwartewaal).

Redactie en Administratie: Pieter de Hoochweg 122, R'dam-W.

Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 20.85* per jaar. Buitenland en koloniën f 23.— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de Administratie.

Advertenties voorpagina f 0.50 per regel. Andere pagina's f 0.40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief.

INHOUD. Blz.

Prijspolitiek in de visscherij door H. A. H. Boelmans Kranenburg	726
Verdere ordening in de binnenscheepvaart door Mr. C. H. de Groot	728
De huurbeheersching door Dr. Ir. H. C. van Beusekom	730
Het Instituut voor Sociaal Onderzoek van het Neder- landsche Volk door G. H. L. Zeegers	733
De uitgaven voor woninghuur door C. Postma	734
Aanteekeningen.	
De beleggingen der bijzondere spaarbanken in Ne- derland	739
Boekbesprekingen.	
Dr. Georg Berg und Dr. Ferdinand Friedensburg: Kupfer, bespr. door J. Willems'	741
Ontvangen boeken en statistieken	742
Overheidsmaatregelen op econo- misch gebied.	742
Maandcijfers.	
Maandcijfers en weekcijfers betreffende den eco- nomischen toestand van Nederland'	743
Statistieken.	
Bankdisconto's - Wisselkoersen - Bankstaten	744

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De *geldmarkt* onderging in de verslagperiode geen wijziging van beteekenis. De naderende jaarswisseling is een factor, die bij de heerschende verhoudingen op de geldmarkt vrijwel geen invloed uitoefent. De liquiditeit der banken is zoo ruim, dat van speciale windowdressing operaties geen sprake behoeft te zijn. Nog steeds voert trouwens de stijging der buitenlandsche wisselportefeuille nieuwe middelen aan de markt toe. De plotselinge krachtige daling der Indische waarden zou ongetwijfeld een stroom van liquidaties, van prolongatie- en voorschotposten tengevolge hebben gehad, indien op eenigermate omvangrijke schaal posities met geleend geld waren aangehouden. De omvang dier posities was echter uitermate gering, zoodat uit dezen hoofde van een wijziging op de prolongatiemarkt, die al heel weinig meer te beteekenen heeft, feitelijk geen sprake is.

De *obligatiemarkt* heeft in de verslagweek niet veel verandering ondergaan, hoewel over het algemeen de tendens eerder omlaag was gericht. De 3—3½ pCt.-leening, die de week op ongeveer 92³/₈ opende, sloot op 92¹/₈. De nieuwe 3½ pCt.-leening 1941 bleef per saldo onveranderd op 95¹³/₁₆, met slechts geringe fluctuaties. De 4 pCt.-leening 1941 moest een fractie prijsgeven en kwam van 100⁹/₁₆ op 100¹/₁₆. Ook de Indische leningen hebben na de krachtige daling in de voorgaande week niet veel verandering meer getoond; de stemming was eerder een kleinigheid beter.

De *aandeelenmarkt* heeft voor Indische waarden een week van zware koersdaling achter den rug. Nadat de laatste dagen der vorige week een herstel zich had baan gebroken, dat het algemeene koerspeil aanzienlijk boven het laagste punt van de week had gebracht, en deze beweging zich den eersten dag van de verslagweek had voortgezet, is sindsdien een reactie ingetreden, die het koerspeil noemenswaard lager heeft gebracht dan het dieptepunt in de eerste week van den oorlogstoestand in het Verre Oosten. De daling strekte zich uit over de geheele linie der Indische fondsen, hoewel natuurlijk het tempo der daling voor verschillende fondsen en groepen uiteenlopend was. Sedert den 6en December — de laatste beursdag voor het uitbreken van het Pacific-conflict — zijn de Indische aandelen gedaald met 25—40 pCt.

Terwijl in de eerste helft der week de binnenlandsche aandelen zich over het algemeen nog handhaafden, hier en daar zelfs nog koersstijgingen van beteekenis werden geregistreerd, is in de laatste dagen de houding ook voor deze afdeling lusteloos geweest. Verschillende industriele waarden waren aangeboden en het koerspeil was vrij algemeen lager. De oorzaak van die daling is moeilijk aan te geven. Wellicht moesten sommige houders van Indische waarden, die debet-posities aanhielden — zooals boven vermeld waren die van zeer geringen omvang — teneinde de dekking weer op peil te brengen wat fondsen aankopen en gaven zij de voorkeur aan liquidatie der relatief nog hoog genoteerde Nederlandsche aandelen. Wellicht ook zijn sommige houders van Nederlandsche aandelen overgegaan tot verkoop om op het zoo sterk verlaagde koerspeil Indische aandelen aan te koopen.

PRIJSPOLITIEK IN DE VISSCHERIJ.

In het Prijsbeheerschingsnummer van dit blad ¹⁾ werd de prijspolitiek van de Overheid op verschillende gebieden van het economisch leven min of meer uitvoerig behandeld, waarbij echter opviel, dat aan de maatregelen ten aanzien van de visscherij geen aandacht werd geschonken.

Ongetwijfeld is de visscherij in vergelijking met landbouw en industrie slechts een kleine tak van productie, zeer zeker wanneer als maatstaf van beoordeeling het aantal in het bedrijf werkzame personen wordt aangenomen. Wij mogen echter niet vergeten, dat de visscherij in de voedselvoorziening van ons land een behoorlijke rol speelt, en bovendien een aantal trekken vertoont, welke haar op het gebied van de prijsvaststelling in een uitzonderingspositie brengen. Het ligt in onze bedoeling de desbetreffende factoren in dit artikel zeer in het kort naar voren te brengen.

Vooraf dient als algemeene opmerking te worden gesteld, dat het reeds in normale tijden zeer moeilijk is bij de visscherij met gemiddelde vangsten te rekenen; aangenomen kan worden, dat bij geen enkele tak van productie de opbrengster per bedrijf als gevolg van de natuurfactoren zoo sterk uiteenloopen als juist hier, hetgeen door de huidige omstandigheden nog wordt geaccentueerd. Daarenboven kan naar voren worden gebracht, dat het uiteenloopen van de grootte en kwaliteit van de aangevoerde vischsoorten nog een extra moeilijkheid vormt.

Aangezien de factoren op het gebied van de zeevisscherij, de zoetwatervisscherij en de andere takken van visscherij verschillend uitwerken, zullen deze afzonderlijk worden besproken.

Zeevisscherij.

De zeevisscherij kan in twee belangrijke gebieden worden verdeeld, bij welke indeeling wordt uitgegaan van den aard van het vischtuig en den vorm der schepen, waarmede wordt gevischt; wij bedoelen hier de tegenstelling tusschen de drijfnetvisscherij, die door loggers wordt uitgeoefend en voornamelijk zorgt voor den aanvoer van pekel- en steurharing, en de trawlvisscherij, die met sleepnetten werkt en waarbij hoofdzakelijk gebruik wordt gemaakt van trawlers, voorzien van een stoomvermogen uitgaande boven de capaciteit van de loggers, en van een aantal moderne loggers met groote motorcapaciteit, benevens in den winter van een deel der haringloggers, welke den aanvoer van versche zeevisch, inclusief versche haring, voor hun rekening nemen. Op geen van deze beide visscherijgebieden waren voor het uitbreken van den oorlog maatregelen ter vaststelling van de vischprijzen, in welken vorm dan ook, genomen, zoodat van het begin af moest worden opgebouwd. Immers de voordien bestaande landbouw-crisismaatregelen op het gebied van de visscherij hadden zich voor de haringdrijfnetvisscherij bepaald tot het regelen van de uitvaardata en het beperken van de lengte van de door de haringloggers mede te nemen vleten, waardoor werd voorkomen, dat de moeilijkheden in den afzet van pekel- en steurharing nog werden vergroot door den aanvoer van ongelimiteerde vangsten. Voor de trawlvisscherij was overgegaan tot uitkeering van een bedrijfssteun, nadat door maatregelen in het buitenland de export van versche visch gedeeltelijk onmogelijk was geworden.

Uit het oogpunt van prijsvorming kan de drijfnetvisscherij voorloopig buiten beschouwing worden gelaten, omdat de haring slechts enkele weken in het jaar langs onze kusten kan worden verwacht en de omstandigheden, waaronder dan wordt gewerkt, zich zoo weinig voor bepaling leenen, dat daarvoor geen speciale methode van prijsvaststelling kan worden gevolgd.

¹⁾ E.-S.B. van 26 November 1941.

In het algemeen geldt, dat de visscherij per reis bezien weinig met de vaste kosten rekening behoeft te houden en weinig bedrijfskapitaal noodig heeft, terwijl dit opgaat onafhankelijk van het aantal vaartuigen per onderneming, dus onafhankelijk van het feit, of we te maken hebben met een schipper-eigenaar, waaronder wordt verstaan een ondernemer, die zelf met zijn vaartuig ter vangst uitvaart, een één-schipsrederij, of een rederij met meer schepen. Na elke reis wordt uit de besomming de bemanning betaald, evenals daaruit de kosten van brandstof, ijs, afslagkosten, vischtuig, enz. worden voldaan.

Bij een eventuele bepaling van maximum- of vaste prijzen voor zeevisch zullen de besommingen tenminste zoo hoog moeten zijn, dat de variabele lasten worden gedekt, daar anders uit den aard der zaak niet zal worden uitgevaren, terwijl voorts op den duur ook alle vaste kosten moeten worden opgebracht, zoodat een voortdurende vernieuwing van de vloot kan plaats vinden.

Aangezien geen maximumprijzen voor zeevisch waren vastgesteld, zou de prijs van 10 Mei 1940 voor het bedrijf als stopprijs hebben moeten gelden, doch hieraan is nooit de hand gehouden. Enerzijds, omdat verschillende vischsoorten omstreeks dien tijd niet werden aangevoerd en de dagprijzen bovendien sterk schommelden, zoodat geen bepaalde prijs op een zekeren datum kon worden aangewezen, anderzijds, omdat vele factoren, welke met het uitoefenen van de visscherij onmiddellijk verband hielden, de handhaving van een prijsniveau voor visch, zoodat de doelstelling der prijspolitiek dan ongeveer zoo kunnen luiden, volkomen illusoir maakten.

De bedoelde factoren werken zoowel aan de zijde van de vangsten, waar zij zich direct weerspiegelen in de besommingen, als aan de zijde van de kosten.

Allereerst moet onder oogen worden gezien, dat de oude vischgronden door de oorlogsomstandigheden niet meer kunnen worden bereikt. De groote trawlers gingen vroeger vooral naar het noordelijk gedeelte van de Noordzee; thans is de geheele visscherij geconcentreerd in het gebied in de onmiddellijke nabijheid van de Nederlandse kust. Daardoor ontstaat een verschuiving in den vischaanvoer naar de kleinere soorten, welke, afhankelijk van het seizoen, in hoofdzaak bestaan uit kleine schol, kleine schar en wijting, terwijl vischsoorten als kabeljauw en schelvisch bijna niet op de afslagen komen. Daarnaast kan door schaarschte van motorbrandstoffen het met motoren uitgeruste gedeelte van de visschersvloot slechts in beperkte mate uitvaren, wat natuurlijk de vangstmogelijkheid sterk vermindert.

Aan de andere zijde werken een groot aantal kostprijsverhoogende factoren. Allereerst bleek de trawlvisschersvloot na de Meidagen zeer gehavend te zijn; de meeste rendabele schepen waren voor de visscherij verloren gegaan, waardoor voor de verdere uitoefening van het bedrijf slechts gebruik kan worden gemaakt van die schepen, die vroeger als grensproducten werden beschouwd en dus met aanmerkelijk grootere kosten werken, evenals de loggers, die vroeger ter haringvisscherij uitvoeren en thans ook aan de trawlvisscherij deelnemen.

De visscherij vindt thans plaats in het oorlogsgebied en brengt voor schip en bemanning vele gevaren mee. Daar het sinds onheuglijke tijden in de zeevisscherij gewoonte is, dat de bemanning als belooning of uitsluitend een deel van de besomming krijgt uitbetaald, of een klein vast loon ontvangt en daarboven een percentage in de besomming, heeft de equipage groot belang bij de hoogte daarvan. Waren de prijzen van 9 Mei gehandhaafd, dan zou de besomming gering zijn en de bemanning niet geneigd om te monstren. Ook de reeders zullen hun schepen, die onder de huidige omstandigheden onvervangbaar zijn, zonder behoorlijke risicopremie niet riskeeren.

Voorts doet ook de schaarschte aan materialen haar invloed gelden; de manillanetten moeten door vlasnetten

worden vervangen, welke grooter slijtage hebben en viermaal zoo hoog in prijs zijn, terwijl ook de kosten van brandstof aanmerkelijk zijn gestegen.

Tenslotte werkt nog prijsverhoogend, dat door afwisselende vorderingen de schepen telkens weer voor de uitvaart gereed moeten worden gemaakt en dat door het beperkte aantal zeedagen de stilligkosten per vaartuig zwaarder komen te drukken!

Een groot deel van de bovenstaande factoren is niet in representatieve cijfers uit te drukken en bovendien kan het vangstrisico, dat grootendeels op den reeder drukt, niet worden vastgesteld op basis van een gemiddelde van voorgaande jaren.

Is het enerzijds moeilijk tot nauwkeurig bepaalde maximumprijzen voor zeevisch in het algemeen te komen, anderzijds zal het toch noodzakelijk zijn te streven naar een bevredigende oplossing; immers in een tijd als de huidige, waarin een groot deel van de koopkracht zich in de eerste plaats concentreert op die levensmiddelen, die buiten de distributie vallen, moeten op den duur de zeevischprijzen wel oploopen tot bedragen, welke, zelfs in de verte, niet in verhouding staan tot de gestegen kosten voor het bedrijf. Het verband met de kosten, waarin een ruime marge als gevarenpremie moet worden berekend, dient te worden gehandhaafd, zoodat de kring van consumenten, die voor het gebruik van zeevisch is geïnteresseerd, zoo groot mogelijk kan blijven. De thans geldende prijzen voor sprot en zeëblik, welke met die van haring de eerste maximumprijzen zijn op het gebied van de zeevisscherij, en aanmerkelijk boven de prijzen van vóór Mei 1940 liggen, wijzen er op, dat ook de prijzeninstanties deze richtlijnen als de juiste beschouwen.

Tevens is het noodzakelijk de prijzen van de zeevischsoorten in een goede verhouding tot elkaar vast te stellen, waardoor voorkomen wordt, dat de eene tak van visscherij zich, louter uit prijsoverwegingen, ten koste van een andere uitbreidt. Zoo is het een gewoon verschijnsel, dat een deel van de garnalenvisschers in tijden, dat sprot in groote mate voor onze kust en in de zeegaten voorkomt, zich gaat bezighouden met de sprotvisscherij. Dit behoeft niet te worden tegengegaan, doch het zou onjuist zijn de sprotprijzen zoo hoog te stellen, dat de garnalenaanvoer bijna geheel zou ophouden.

Ook dient er nog met nadruk op te worden gewezen, dat in de aanvoeren van verse zeevisch de fijnere soorten slecht vertegenwoordigd zijn, doch dat zij door hun hoge prijzen een aanmerkelijk deel van de totale besomming uitmaken. Daardoor zal het aanbeveling verdienen bij de vaststelling van eventuele maximumprijzen, de prijzen voor de goedkoopere vischsoorten op een relatief laag en die voor de fijnere vischsoorten op een betrekkelijk hoog niveau vast te stellen, zoodat de visch, die in normale tijden als volksvisch werd beschouwd, binnen het bereik van zoo groot mogelijke groepen van consumenten komt te liggen.

Geheel anders liggen de verhoudingen bij de

Zoetwatervisscherij.

De productiegebieden zijn hier dezelfde gebleven en de totale vangst van het bedrijf kan gedeeltelijk geraamd worden op grond van den gemiddelden aanvoer in voorgaande jaren, althans voorzover cijfermateriaal aanwezig is. Wij moeten hier den nadruk leggen op *gedeeltelijk*, omdat het bekend is, dat tengevolge van twee achtereenvolgende strenge winters de vischstand in de binnenwateren aanmerkelijk is achteruitgegaan. Hierbij komen wij tevens aan een tegenstelling, welke voor de prijsvaststelling van zoetwatervisch van uitermate groot belang is, met name die tusschen IJsselmeervisscherij en de overige zoetwatervisscherij, waaronder in dit verband die op de rivieren en op de binnenwateren wordt verstaan. Voor alle zoetwatervischsoorten is door het

geheele land een even hooge maximumprijs noodzakelijk, daar de visch, hoewel afkomstig uit verschillende productiegebieden, door dezelfde consumenten in hetzelfde consumptiegebied wordt verbruikt; voorts eischt een doelmatige controle eveneens een gelijken eindprijs voor eenzelfde product. Wij mogen bovendien niet vergeten, dat één vischsoort op verschillende wijzen wordt gevangen en de prijs dan niet kan vareeren met de soort visscherij, vooral niet, indien de gevangen visch van dezelfde grootte en kwaliteit is.

In de geheele zoetwatervisscherij zijn de visschers vrijwel allemaal kleine, zelfstandige ondernemers, die dagelijks de door hen gevangen visch — al dan niet over een afslag — verkoopen. Zelden hebben zij meer dan 1 of 2 knechts in dienst; in vele gevallen visschen zij alleen, of met familieleden. De kapitaal-investatie is betrekkelijk gering en nog het grootst rond het IJsselmeer, waar zij zich bepaalt tot een schip met motor en de uitrusting daarvan, waarvan de netten het hoofdbestanddeel vormen. Uit diverse onderzoekingen, reeds van vóór 9 Mei 1940, is gebleken, dat het inkomen van deze kleine ondernemers in het algemeen gering was en in vele gevallen, speciaal in de binnenwateren, de f 1000.— per jaar lang niet bereikte, waardoor voor vernieuwing van schip en materiaal niet kon worden gezorgd. Het is duidelijk, dat er onder deze omstandigheden ook geen voorraad van netten, fuiken, enz., aanwezig was, zoodat kostenverhoogingen onmiddellijk doorwerkten. De thans geldende maximumprijzen liggen dan ook boven die van 9 Mei 1940, wat, gezien het voorgaande, ook begrijpelijk is. De bestaande maximumprijzen, die voor de visscherij practisch vaste prijzen geworden zijn, eischen van den visscher een andere mentaliteit dan vrijgelaten prijzen. Was vroeger in bepaalde tijden van het jaar de vangst slecht, dan zorgden hogere prijzen aan den afslag er voor, dat het totaal der besomming de kleine vangst eenigermate goed maakte. De visscher is gewend het financieele resultaat van zijn werk van dag tot dag te bezien en is meer onder den indruk van een hooge besomming op een bepaald moment dan van een gemiddelde over een heel jaar.

Hieraan zou tegemoetgekomen kunnen worden door den prijs eenigermate te doen varieeren met de grootte van den aanvoer in bepaalde seizoenen, doch het is hiermede zoo, dat kleine vangsten heel dikwijls niet zijn te voorzien en met bepaalde gebieden samenvallen, terwijl bovendien opslag in koelhuizen de prijsverandering meer aan den handelaar dan aan den visscher ten goede zou doen komen. Niettemin is in de prijzenbeschikking voor spiering een splitsing in zomer- en winterprijzen toegepast; het resultaat daarvan zal dienen te worden afgewacht. In verband met de groote vangsten van aal en paling in het jaar 1941, speciaal in het IJsselmeergebied, zijn de uitkomsten voor zoetwatervisschers over het algemeen dit jaar niet ongunstig door de maximumprijzen beïnvloed.

Komen wij tenslotte aan de overige takken van visscherij, die voornamelijk bestaan uit het vangen van

Oesters, mosselen en garnalen.

Een prijsbepaling voor de eerste twee producten was betrekkelijk eenvoudig in verhouding tot die van zee- en zoetwatervisscherij. Ongetwijfeld hebben ook hier vele factoren, welke met de huidige omstandigheden verband houden, invloed, doch daar staat tegenover, dat beide visscherijen voor het grootste deel op de Zeeuwse stroomden, dus buiten de gevarenszone worden uitgeoefend, terwijl voor het begin van het seizoen — en dit geldt in hooge mate voor de oesters —, de productie ongeveer kan worden geschat, omdat men hier te doen heeft met visscherijproducten, die minder product van het visschen, dan wel van het kweeken zijn. Er kan hier nog aan worden toegevoegd, dat de natuur op het gebied

van oesters en mosselen zich dit seizoen van haar ongunstigste zijde heeft doen zien, getuige de aanvoer van mosselen, welke niet meer dan $\frac{2}{3}$ van dien in het vorige seizoen bedraagt, terwijl de oesterproductie, als gevolg van twee winters met veel vorst en het uitblijven van Fransche zaai-oesters, nauwelijks een derde van dien in het seizoen 1940/41 zal beloopt.

Bij garnalen viel een gedeelte van het productiegebied uit, en vond de visscherij bovendien in de gevarenszone plaats, waardoor de kosten per kilogram aanvoer aanmerkelijk boven het peil van vóór 10 Mei 1940 kwamen te liggen. Houdt men er bovendien rekening mede, dat uit 100 K.G. ongepelde garnalen slechts pl.m. 30 K.G. gepelde garnalen overblijft, dan kan men zich voorstellen, waarom de stijging van den prijs van garnalen voor den consument zoo sterk geweest is.

Maximumprijzen en vischhandel.

Besluiten wij dit overzicht met een korte aanduiding van twee vraagstukken, die onmiddellijk met de vaststelling van de maximumprijzen voor den visscher verband houden, namelijk de verdeling van visch over de consumenten en de vaststelling van maximumprijzen voor handelaren en verwerkers. Maximumprijzen beteken uitschakeling van de koopkrachtige vraag op het oogenblik, dat deze prijzen in de markt bereikt worden; het overbieden van den eenen handelaar door den andere houdt op en de eenige mogelijkheid is over te gaan tot een systeem van toewijzingen aan de groothandelaren en tevens het doorleveren van de producten door deze handelaren aan de kleinhandelaren op een voorgeschreven wijze verplicht te stellen.

Waar visch niet op een bepaalde wijze gerantsoeneerd is, komt hier dus een verdeling tot stand, welke tot en met den kleinhandelaar doorwerkt, terwijl het aankopen door den consument geheel wordt vrijgelaten.

Ten aanzien van den vischhandel komen de problemen in groote mate overeen met die van bederflijke landbouwproducten, met name die van verse groenten. De groote risico's van den visscher spelen hier geen rol en door den vlotten verkoop van de producten is het risico van bederf minder dan in normale tijden, waartegenover evenwel de aandacht moet worden gevestigd op de groote mate van onderbezetting in den vischhandel. Een aantal factoren, die samenhangen met den hooger inkoop prijs van den handelaar, zooals bv. het gewichtsverlies, het bederf, enz., zijn oorzaak, dat ook de marges voor den handelaar een tendenz tot verhooging in zich dragen.

Resumeerend willen wij opmerken, dat in het algemeen de prijzen van visscherijproducten in verhouding tot de prijzen van andere voedingsmiddelen, vergeleken met het moment van den prijsstop, sterker zijn gestegen; dit kan, gezien de structuur van de visscherij, niet worden voorkomen, doch het heeft tengevolge, dat groote groepen van de bevolking van de consumptie van visch worden uitgesloten; mede daarom zal het aanbeveling verdienen de prijzen van die vischsoorten, die voorheen als volkvisch werden beschouwd, relatief laag vast te stellen ten opzichte van de fijne vischsoorten.

H. A. H. BOELMANS KRANENBURG.

VERDERE ORDENING IN DE BINNENSCHEEPPVAART.

Het Binnenscheepvaartbesluit 1941.

Met ingang van 17 November is de veelomstreden „Wet van den 5en Mei 1933, houdende tijdelijke maatregelen ter bevordering van een zooveel mogelijk evenredige vrachtverdeling in de binnenscheepvaart” of, zooals deze populair werd genoemd, de Wet E.V., buiten werking gesteld. Op geheel andere gronden dan indertijd kon worden vermoed, is deze Wet, die zooveel pennen in beweging heeft gebracht, opgeheven. De opheffing is niet geschied om de concurrentie in de binnenvaart wederom vrij spel te geven. Integendeel: in de plaats van de Wet E.V. is een Besluit gekomen, dat een duurzame en veel verdergaande regeling beoogt: het „Binnenscheepvaartbesluit 1941”. (Verordeningenblad van 10 Nov. 1941).

De tijdelijke en beperkte doelstelling van de Wet E.V. — de wet zou immers slechts tot 1938 gelden en haar bemoeiingen strekten zich hoofdzakelijk uit tot de „evenredige vrachtverdeling” — is vervangen door het beginsel van ordening van het geheele goederenvervoer te water. Weliswaar omvatte de regeling van de Wet E.V. formeel ook reeds de geheele binnenscheepvaart, maar dit was een kwestie van administratieve techniek, waardoor onduidelijkheid van de evenredige vrachtverdeling moest worden verhinderd. Het Binnenscheepvaartbesluit grijpt ordenend in de binnenscheepvaart in, en omvat principieel alle takken van het goederenvervoer te water. De woordenkeus duidt reeds op het verschil in strekking van beide regelingen: het Besluit vereischt een „vergunning” voor elk vervoer, terwijl de Wet E.V. sprak van „onthefing”, „goedkeuring” en „verklaring”.

Betekenis van de Wet E.V.

Het zou slechts historische betekenis hebben de discussie over het nut en de wenschelijkheid van de Wet E.V. te heropenen. Het beginsel van de onbeperkte concurrentievrijheid vindt heden ten dage in de binnenscheepvaart weinig aanhang meer en naar den vroegeren toestand wordt door de meeste bedrijfsgeenoten niet terugverlangd en zal vermoedelijk niet terugverlangd worden. Ook door de andere vervoerstakken wordt deze tendenz tot inperking der concurrentievrijheid niet ongaarne gezien, daar alleen op deze wijze coördinatie van de verschillende vervoermiddelen te verwezenlijken zal zijn.

De Wet E.V. had een halfslachtig karakter: de concurrentievrijheid werd beperkt, maar in de plaats hiervan werd niet een behoorlijke ordening gesteld. Door uitsluitend een bepaalde volgorde voor de bevrachting in te voeren en de bevrachtingsvoorwaarden te regelen, ontbraken de voordeelen van de vrije concurrentie, maar eveneens die van een goede ordening, welke slechts door een verdergaand ingrijpen van overheidswege is te verwezenlijken.

Er werd weliswaar een zekere regeling gebracht, maar ieder was het er over eens, dat van saneering geen sprake was; de wachttijden tusschen twee bevrachtingen bleven abnormaal lang (voor schepen tot 400 ton 15—20 dagen in 1936, en 8—16 dagen in 1938). Redelijke exploitatieuitkomsten konden dan ook niet worden verkregen. Vele schippers werden een groot gedeelte van het jaar ondersteund. De scheepshypotheekbanken ondervonden den terugslag in den vorm van achterstallige betalingen. Inderdaad beperkte de Wet E.V. zich tot „het verdeelen van de armoede”.

Met deze critiek is geenszins een veroordeeling van de Wet E.V. als zoodanig bedoeld. Men had na invoering hiervan, evenwel verder moeten gaan. Saneering van de wilde binnenscheepvaart was niet te verwezenlijken zonder gelijktijdige saneering te brengen in de beurtvaart, het vervoer langs den weg, het vervoer per rail en — na de bekende beslissing van den Hoogen Raad van 17. Decem-

ber 1934, waarbij het bestaan van het zgn. Rijnvaartlek werd erkend — in de vaart op de groote rivieren.

Evenwel, saneering heeft, om welke redenen dan ook, niet plaats gevonden. Er behoeft hier niet te worden gesproken over de talrijke pogingen, die de laatste jaren zijn gedaan om het goederenvervoer in Nederland te coördineeren. Het probleem, waarop men tenslotte telkenmale stuitte en dat alle pogingen tot coördinatie zoo aanzienlijk bemoeilijkte, was het teveel aan vervoerscapaciteit. Daarop strandden vele onderlinge overeenkomsten en prijsafspraken. Van de zijde der overheid werd geen beslissing genomen om dit teveel op te heffen.

De oorlog dwingt tot ingrijpen.

Het is tenslotte niet het gevolg van overheidsmaatregelen geweest, dat gedurende het laatste jaar het te veel aan vervoerscapaciteit is verdwenen. De oorlog heeft hier met ruwe hand ingegrepen. Hoewel de in Mei 1940 gezonken of tot zinken gebrachte schepen practisch alle weer zijn hersteld, is door vorderingen het aantal vaartuigen van 250 tot 650 ton aanzienlijk verminderd. Het vrachtautopark is door vorderingen in nog sterker mate afgenomen. De vervoerscapaciteit is hierdoor in absolute zin verminderd, terwijl de gebruiksmogelijkheid daarvan voor het moment nog verder is ingekrompen door het huidige gebrek aan vloeibaren brandstof. De vermindering van vervoerscapaciteit doet zich steeds sterker gevoelen. Het vroegere teveel dreigt in een tekort om te slaan. Het vervoersprobleem van weleer, dat er een van overvloed was, is plotseling een probleem van schaarschte geworden. Dit is de achtergrond van de organisatorische maatregelen, die de overheid het laatste jaar heeft getroffen. Men zou bijna kunnen zeggen, dat de Wet E.V. een tegenovergesteld doel had. Deze had tot doel het ladingaanbod over de overvloedige scheepsruimte te verdeelen. De overheidsmaatregelen van na Mei 1940 daarentegen, streven er naar het dreigende tekort aan vervoerscapaciteit door regelend en organisatorisch ingrijpen zooveel mogelijk op te heffen en in ieder geval het tekort te verminderen in die sectoren van het vervoerwezen, die essentiele diensten voor de instandhouding van het economisch leven verrichten.

Het Besluit van den Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht van 19 Mei 1940 was een eerste stap in deze richting. De gedecentraliseerde uitvoering van de Wet E.V., die indertijd aan de Kamers van Koophandel was opgedragen, werd vervangen door een centrale uitvoering onder directe leiding en controle van het Departement van Waterstaat. Van de bevrachtingscommissies van weleer werden slechts de secretariats gehandhaafd, terwijl het personeel daarvan in den vervolge de instructies van het Departement ontving. Tegelijkertijd werd door het „stoppen van het Rijnvaartlek” de geheele scheepvaart binnen de grenzen van het land aan regeling onderworpen.

Ook de beurtvaart kwam onder toezicht te staan. Op grond van het Besluit van genoemden Opperbevelhebber van 23 Mei 1940 werd voor elk traject der beurtvaart een zgn. „vaarplan” uitgewerkt, op grond waarvan tevens de brandstof distributie plaats vond. In dit Besluit ziet men voor het eerst de later vrijwel algemeen geldende organisatieplicht: beurtvaarders moeten bij het Nederlandsche Binnenvaart-Bureau zijn aangesloten.

Zooals de naam reeds aanduidt, past in het kader van de maatregelen tot vermindering van het dreigende tekort aan vervoerscapaciteit, ook het Besluit van 30 September 1940 tot verhooging van de vervoerscapaciteit van de binnenvloot.

Een regeling voor de sleepvaart kon, waar ongeveer 80 pCt. van de binnenvloot uit schepen zonder eigen voortstuwingsvermogen bestaat, evenmin uitblijven. De vervoerscapaciteit van de binnenvloot is immers grootendeels afhankelijk van de sleepvaart. Bij Besluit van 25 Februari 1941, aangevuld door een Reglement van 10 Maart

1941, werd aan sleepvaart-commissarissen, wederom onder directe controle van het Departement van Waterstaat, de regeling van de sleepvaart opgedragen. De gebrekkige spreiding der sleepbooten is door een betere verdeling over het land vervangen, zoodat de aanwezige sleepkracht intensiever kan worden gebruikt.

Het „Binnenscheepvaartbesluit 1941”.

Aan eerdergenoemde reeks besluiten is nu het zoo belangrijke „Binnenscheepvaartbesluit 1941” toegevoegd, waarbij behalve de Wet E.V., ook beide bovengenoemde Besluiten van den Opperbevelhebber buiten werking worden gesteld.

In groote trekken sluit het Binnenscheepvaartbesluit aan bij de het laatste jaar gevolgde practijk. De voornaamste kenmerken zijn:

- a. verdere centralisatie van de leiding der binnenscheepvaart in handen van het Departement van Waterstaat,
- b. invoering van een vergunningsstelsel, en
- c. organisatie van dezen tak van het bedrijfsleven.

Het is de vraag in hoeverre de centralisatie, welke in een tijd als deze wel onvermijdelijk mag worden genoemd, ook in een latere periode zal worden gehandhaafd. Het is niet onmogelijk dat, hoewel een oppertoezicht van de overheid wel zal blijven bestaan, deze centralisatie van bevoegdheden in handen van het ambtelijk apparaat het minst bestendige deel van het Besluit zal blijken te zijn. Naderhand zal vermoedelijk meer aan de bedrijfsorganisaties zelf worden overgelaten.

De invoering van een vergunningsstelsel zal, naar men mag aannemen, een maatregel van blijvende aard zijn. Overeenkomstig de uit de Wet E.V. gegroeide practijk, opent het Besluit de mogelijkheid tot vier soorten vergunningen, t.w. voor:

- a. wilde vaart, al dan niet verbonden met opslag, of voor opslag alleen;
- b. beurtvaart;
- c. eigen vervoer;
- d. bijzonder vervoer (vaste relatie- en campagnevaart).

Men mag aannemen, dat deze indeeling, welke gebaseerd is op den aard van de bedrijven, en getoetst is aan jarenlange ervaring, de definitieve zal zijn.

Bij de organisatieplicht der bedrijfsgenooten is met deze indeeling dan ook rekening gehouden. De beurtvaarders moeten binnen het „Nederlandsche Binnenvaart-Bureau” georganiseerd zijn, of liever blijven. De bedrijfsgenooten van de overige groepen kunnen worden verplicht lid te worden van een bij de Stichting „Nederlandsche Binnenvaart Centrale” aangesloten vereniging of van de Vereniging „Centraal Bureau voor de Rijn- en Binnenvaart”. Laatstgenoemd Bureau fungeert reeds als „dwang”-organisatie voor de reederijen op den Rijn, terwijl eerstgenoemde stichting wel voor den particulieren schipper zal dienen. Zoodoende zal, evenals in de Rijnvaart, waar de particuliere schipper lid van de „Nederlandsche Particuliere Rijnvaart Centrale” moet zijn, het groot- en kleinbedrijf afzonderlijk zijn georganiseerd.

Het eigen vervoer kan blijkbaar ook bij de „Nederlandsche Binnenvaart Centrale” worden ondergebracht; dit in tegenstelling tot den organisatievorm in het goederenvervoer langs den weg, waar voor het eigen- en het beroepsvervoer geheel afzonderlijke verenigingen bestaan. Het is een eigenaardige constructie om een eigen vervoerder, derhalve een industriele- of handelsonderneming, die met eigen schepen vervoert, lid te laten worden van een bedrijfsorganisatie van vervoerders, daar immers de werkzaamheid op vervoersgebied niet den aard van een dergelijk bedrijf uitmaakt.

Waar echter het Besluit zelve bepaalt, dat statuten en reglement van de „Nederlandsche Binnenvaart Centrale” in overleg met de „Organisatiecommissie voor het Bedrijfsleven” zullen worden vastgesteld, en de organisatie van het bedrijfsleven in het algemeen nog slechts in een

beginstadium verkeert, zullen de definitieve vormen dienen te worden afgewacht.

Het Beurtvaartadres.

Een enkele andere bepaling van het Besluit moge nog worden genoemd.

Het Binnenscheepvaartbesluit continueert de civielrechtelijk zoo belangrijke verplichting goederen te vervoeren op het zgn. „beurtvaartadres”. Dat wil zeggen, dat bij het ontbreken van afwijkende bepalingen, de condities van het beurtvaartadres bindend zijn voor de vervoerovereenkomst. Deze condities regelen of liever beperken de aansprakelijkheid van den vervoerder. Bepalingen, die oorspronkelijk door een vereeniging voor haar leden waren opgesteld, zijn hiermede tot wet verheven. Zelfs worden hierdoor in feite verschillende bepalingen van den Vden titel van het eerste en den XIIIden titel van het tweede boek van het Wetboek van Koophandel buiten werking gesteld. Een administratiefrechtelijk besluit, als het onderhavige, beweegt zich daarmede, zonder het met zoo veel woorden te vermelden, op het gebied van het burgerlijk recht.

De regeling der vervoerprijzen.

In de ordening, welke het Besluit beoogt te brengen, mocht een bepaling omtrent de regeling van de prijzen niet ontbreken; artikel 8 bepaalt, dat de Secretaris-Generaal van het Departement van Waterstaat in overleg met den Gemachtigde voor de Prijzen de vervoerprijzen en voorwaarden vaststelt. Prijsstelling is immers het noodzakelijk complement van organisatorische maatregelen. Ordenende maatregelen van de overheid zullen eerst dan volledig effect sorteren, wanneer naast de regeling van de capaciteit van het aanbod, ook de prijs daarvoor is vastgelegd. Duurzame coördinatie van het vervoerwezen is slechts denkbaar, wanneer tariefstelling binnen de afzonderlijke en tusschen de verschillende vervoerstakken, rail, weg en water, is verwezenlijkt.

Gebonden economisch systeem, ook in de binnenscheepvaart.

Het Binnenscheepvaartbesluit is de wettelijke basis, waarop de ordening in de binnenscheepvaart zich verder zal kunnen voltrekken. Het beoogt, blijkens opzet en uitwerking, een duurzame regeling van het goederenvervoer te water. Daarmede verschilt dit Besluit principieel van het ingrijpen van overheidswege gedurende den vorigen wereldoorlog. Toentertijd werden noodmaatregelen genomen om schippersstakingen en prijsopdrivingen tegen te gaan; een acute crisis moest worden overwonnen.

Weliswaar hebben de huidige omstandigheden ook aan de totstandkoming van dit Besluit den stoot gegeven, maar reeds lang waren van de zijde van de overheid en van de zijde van de bedrijfsgeenoten soortgelijke maatregelen voorgesteld en overwogen.

De toekomst zal moeten leeren, in hoeverre de hier getroffen regeling een permanent karakter draagt. Niet onwaarschijnlijk is het ondertusschen, dat in normale tijden de behoefte aan centrale ambtelijke bevoegdheden minder sterk zal worden gevoeld. Daarentegen mag men veronderstellen, dat het voornaamste deel van het Besluit, waarvan, zooals werd opgemerkt, de gedachten niet van dezen tijd alleen zijn, onder gewijzigde omstandigheden zal blijven voortbestaan; zoodat een gebonden economisch systeem ook in de binnenscheepvaart wederom zijn intrede heeft gedaan.

DE GROOT.

DE HUURBEHEERSCHING.

Het Huurprijbesluit-1940.

Reeds aanstonds na de Meidagen van 1940 heeft de Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht een algemeen verbod van prijsverhooging uitgevaardigd, dat ook op de huren van woningen betrekking had. Deze materie is nader geregeld in het Huurprijbesluit-1940, waarbij verboden is voor een onroerende zaak een huurprijs te bedingen, te beloven, aan te nemen of te betalen, welke hooger is dan die, waarvoor het huurobject op 9 Mei 1940 was verhuurd.

Op dit voorschrift zijn slechts twee uitzonderingen toegelaten. De eerste betreft woningen, waaraan na 9 Mei 1940 verbeteringen zijn aangebracht. De huur mag dan met 10 pCt. van de kosten van verbetering — waaronder natuurlijk niet gewoon onderhoudswerk mag zijn begrepen — worden verhoogd. De tweede betreft woningen, welke door het bestaan van een persoonlijke verhouding tusschen verhuurder en huurder op 9 Mei 1940 waren verhuurd voor een prijs, die lager was dan die van andere soortgelijke woningen.

Hoewel het fixeeren van de woninghuren een onmisbaar element vormt in een stelsel, dat een opwaartsche spiraalbeweging van loonen en prijzen wil voorkomen, leidt het zonder twijfel tot moeilijkheden voor de eigenaren van huizen. De voornaamste hiervan is wel, dat sommige exploitatie-uitgaven wel worden verhoogd, zoodat de huiseigenaar de netto-opbrengst van zijn bezit ziet verminderen.

Ten aanzien van enkele posten zijn van overheidswege maatregelen getroffen. Zoo bepaalt het „Besluit ter voorkoming van opdrijving van hypotheekrenten” van 14 December 1940, dat de rentevoet van hypothecaire leeningen niet hooger mag worden gesteld dan die, welke op 9 Mei 1940 gold. Voorts wordt door dit besluit het opzeggen van hypothecaire leeningen zonder geldig motief belet. De Crisis-hypotheek-afflossingswet is door dit besluit ook na den 31en December 1940 gehandhaafd en mede van toepassing verklaard op tusschen 8 Februari 1936 en 10 Mei 1940 gesloten overeenkomsten.

Wat de onderhoudskosten van woningen betreft, de hiervoor benodigde materialen vallen onder het Prijzenbesluit. De ervaring is evenwel, dat met name door de invoermoeilijkheden, het kolengebrek bij de industrie en de belemmering van het vervoer soms belangrijke prijsstijgingen zijn ingetreden.

Ten slotte heeft de overheid zelf rechtstreeks tot verhooging van de exploitatielasten medegewerkt door het besluit van 28 October 1940, waarbij 100 extra-opcenten op de Grondbelasting zijn gelegd, tengevolge waarvan deze heffing met ongeveer 45 pCt. is verhoogd.

Is dus enerzijds het vastleggen van de huren op het peil van 9 Mei 1940 als onderdeel van de prijsbeheersching onvermijdelijk te achten, anderzijds kan niet worden ontkend, dat fixatie van de huuropbrengst bij stijgende exploitatielasten bezwaren voor den huiseigendom met zich brengt.

Het Huurprijsuitvoeringsbesluit-1941.

De strekking van het Huurprijbesluit van 27 December 1940 is feitelijk een absolute prijsstop voor de huren van den op dezen datum aanwezigen woningvoorraad op de bedragen, welke op 9 Mei 1940 geldende waren. Behoudens de twee genoemde uitzonderingen, vervat in de artikelen 3- en 4 van het besluit, is afwijking niet toegelaten, ook geen incidenteele afwijkingen in die gevallen, waarin de redelijkheid en de billijkheid daarvoor zouden pleiten.

Er zijn intusschen bijzondere omstandigheden, welke niet mogen worden voorbijgezien. Het peil der bouwkosten, dat zich gedurende de jaren 1924 tot 1930 ongeveer 150 pCt. van dat in 1914 had bewogen, begon na 1931 snel te dalen. In 1933 bedroegen de bouwkosten

nog 120 pCt. van 1914, terwijl in 1936 weer het niveau van 1914 was bereikt.

Ook het algemeene kostenpeil vertoonde een aanmerkelijke daling, zij het in mindere mate dan de bouwkosten. Deze daling ging gepaard met een verlaging van de loonen in tal van bedrijven, welke verlaging weer een sterken druk uit op de huren uitoefende.

Naarmate de bouwkosten daalden, werd het gemakkelijker om door nieuwen aanbouw te voorzien in de vraag naar woningen van lage huur. Nieuwe woningen konden aanmerkelijk goedkoper worden gebouwd dan de bestaande, zoodat minder kapitaal noodig was, dat bovendien tegen lagere rente kon worden verkregen. Ondanks het feit, dat de zoogenaamde vaste lasten — grondbelasting, straatbelasting, erfpachtscanon, kosten van waterverbruik, enz. — zich op de oude hoogte handhaafden, konden nieuwe woningen worden verhuurd voor prijzen, die aanmerkelijk lager waren dan de huren van de bestaande woningen. Bovendien waren nieuwe woningen tengevolge van meer moderne inrichting en betere outillage meer in trek dan oudere woningen. Dit lage huurpeil van nieuwe woningen heeft niet nagelaten zijn invloed uit te oefenen op dat van de oudere woningen. De lage bouwkosten, en in het algemeen het lage kostenpeil, waarop nieuwe woningen konden worden verhuurd, leidden in de grootere gemeenten tot een zeer groote woningproductie, tengevolge waarvan een zeer groot aantal, voornamelijk oudere, woningen kwam leeg te staan.

Zulks werkte een steeds verder gaande huurverlaging in de hand. Een en ander heeft tengevolge gehad, dat zich in de jaren 1937 tot 1939 geleidelijk een huurpeil heeft gevormd, dat bepaald wordt door de zeer lage bouwkosten en het zeer lage rentetype van omstreeks 1936.

Voor het bestaande huizenbezit vloeiden hieruit groote moeilijkheden voort. Ook wanneer men geen rekening houdt met perceelen, die in de periode van exorbitant hoge prijzen van omstreeks 1920 zijn gebouwd of gekocht, moet worden erkend, dat het huurpeil van 9 Mei 1940 in vele gevallen voor een redelijk rendement niet voldoende was.

De kooprijzen van het onroerend goed hebben zich na 9 Mei 1940 goeddeels hersteld van de catastrophale daling in de voorgaande periode, zoodat het verschijnsel, dat tal van perceelen belast waren met een hypotheek, die de geschatte waarde van het onderpand overtrof, thans wel tot het verleden behoort. Door den prijsstop hebben de huren zich niet kunnen herstellen, zoodat voor vele onroerende goederen de kosten van exploitatie niet ten volle door de huuropbrengst worden gedekt, in ieder geval voor het eigen kapitaal geen behoorlijk rendement wordt verkregen.

Dit vraagstuk, hoe belangrijk voor de betrokkenen ook, wordt thans nog niet aan de orde gesteld. Het dezer dagen uitgevaardigde Huurprijsuitvoeringsbesluit-1941 beoogt slechts de instelling van Prijzenbureau's voor onroerende zaken, die tot taak hebben, te beslissen op verzoeken om de huur van onroerende zaken vast te stellen, in afwijking van den krachtens het Huurprijsbesluit-1940 hoogst toelaatbaren huurprijs, en die voorts ambtshalve bevoegd zijn, voor individueele gevallen den juisten huurprijs vast te stellen.

Uit den opzet van dit besluit blijkt, dat het slechts bedoelt in op zichzelf staande gevallen wijzigingen toe te staan of voor te schrijven, teneinde onredelijke verschillen weg te nemen. Het is geenszins de bedoeling, voet te geven aan een algemeen aan elkaar optrekken van de huren, omdat dan de weg tot een algemeene huurverhooging geopend zou zijn.

De huurprijs.

Artikel 1 lid 2 van het Huurprijsbesluit-1940 verstaat onder huurprijs „het geheel van de door den huurder

bij of terzake van een huurovereenkomst op zich genomen verplichtingen”.

Het woord verplichtingen moet hier blijkbaar zoo ruim mogelijk worden opgevat, namelijk in dien zin, dat de regeling beoogt te voorkomen, dat de verhuurder zich, met handhaving van het nominale huurbedrag van 9 Mei 1940, op andere wijze voordeelen verschafft, die hij op genoemden datum niet genoot. Zoo ligt het bijv. voor de hand, dat kosten van waterverbruik, die vóór 9 Mei 1940 voor rekening van den verhuurder waren, thans niet op den huurder mogen worden afgewenteld. Een ander voorkomend euvel is het afschuiven op den huurder van kosten van onderhoud, die vóór 9 Mei 1940 volgens plaatselijk gebruik of krachtens de huurovereenkomst ten laste van den eigenaar kwamen. Uit het Huurprijsbesluit vloeit voort, dat dit niet toegelaten is.

Een huurprijs kan door bijzondere omstandigheden beïnvloed zijn, met name wanneer de overeenkomst in een tijd van groot woningoverschot is afgesloten. De laatste jaren hebben tal van voorbeelden doen zien van meer dan normale service, vergoeding van verhuiskosten, eenige maanden gratis wonen bij het betrekken van de woning, periodieke kwijtschelding van een huurtermijn, e. d. In perioden van woningtekort kwam het omgekeerde voor, nl. het opleggen aan den huurder van bijzondere verplichtingen, zooals bijv. verbouwing of verbetering en onderhoud van het gehuurde door den huurder voor zijn eigen rekening.

Bij wisseling van huurder of bij hernieuwing van de overeenkomst kunnen partijen de voorkeur geven aan wijziging van de voorwaarden. Dit kan tengevolge hebben, dat de nominale huursom verhooging of verlaging moet ondergaan. Daarvoor opent het Huurprijsuitvoeringsbesluit thans de gelegenheid.

Op grond van het bepaalde in artikel 2 lid 1 van het Huurprijsbesluit is de hoogst toelaatbare huurprijs die, waarvoor het object op 9 Mei 1940 verhuurd was. Hieruit kan worden afgeleid, dat niet steeds het op dien datum werkelijk betaalde bedrag beslissend is, doch dat rekening moet worden gehouden met wat overeengekomen was. Het geval kan zich bijv. voordoen, dat vóór 9 Mei 1940 overeenstemming was bereikt over een huurverhoging of een huurverlaging, die echter op een lateren datum zou ingaan. In dat geval was op 9 Mei een hogere of lagere waarde door beide partijen aanvaard. Deze moet dus met ingang van den overeengekomen datum als de hoogst toelaatbare worden beschouwd.

Een nog al eens voorkomend beding is, dat bepaalde, te voren niet bekende, exploitatielasten, die naar hun aard door den verhuurder moeten worden voldaan, ten laste van den huurder worden gebracht. Een zoodanige clause, die wel aldus pleegt te luiden, dat eventueele verhoging van bepaalde belastingen door den huurder moet worden gedragen, schijnt naar de strekking van het Huurprijsbesluit niet toegelaten. Hier heeft men immers niet te doen met het gemeenschappelijk constateeren van een gestegen waarde van het huurobject, maar slechts met het in zekerheid brengen van een bepaald rendement. Dat een dergelijke afwenteling van lasten niet toelaatbaar moet worden geacht, blijkt uit het feit, dat bij de jongste verhoging van de grondbelasting uitdrukkelijk is vastgesteld, dat deze niet op den huurder mag worden afgewenteld.

De bepalingen van het Huurprijsbesluit moeten o.i. aldus worden opgevat, dat niet het huurbedrag van 9 Mei 1940 onveranderlijk is, maar dat in de op dezen datum bestaande wederzijdsche praestaties van verhuurder en huurder geen verandering mag worden gebracht.

Verhoging van het huurbedrag is dus slechts gewettigd, wanneer de wederzijdsche verplichtingen in dier voege zijn gewijzigd, dat de verhuurder aan den huurder meer levert dan tot dusver, of het door den huurder betaalde bedrag duidelijk beneden het op 9 Mei 1940

algemeen geldende huurpeil lag. Voor deze huurcorrectie wordt thans door het Huurprijsuitvoeringsbesluit-1941 de mogelijkheid geopend.

Bijzondere gevallen.

In geval van verbetering van woningen mag ingevolge het bepaalde in het Huurprijbesluit de jaarhuur met 10 pCt van de kosten van verbetering worden verhoogd. Tot nu toe is deze bepaling aldus toegepast, dat in gevallen, waarin aan den Secretaris-Generaal van Binnenlandsche Zaken toestemming tot huurverhoging werd gevraagd, kosten, welke als normaal onderhoud konden worden beschouwd, werden afgetrokken. Dit zal ook in de toekomst moeten geschieden.

Wanneer men echter te doen heeft met krotten, die thans noodgedwongen worden bewoond en daarom eenigszins worden verbeterd, is de verbetering grootendeels als uitgesteld onderhoud te beschouwen. Het schijnt dan onbillijk, de huur met 10 pCt. van deze kosten te verhogen.

Voorts zal gelet moeten worden op de premiereregeling voor de verbetering van woningen, welke de mogelijkheid opent, dat van de kosten van verbetering van een woning één derde deel tot een maximum van f 320 uit de openbare kassen wordt betaald. De billijkheid eischt, dat alleen het deel van de kosten van verbetering, dat door den eigenaar uit eigen middelen wordt gedragen, in een huurverhoging tot uitdrukking wordt gebracht.

Een ander bijzonder geval, dat zich bij de uitvoering van het Huurprijbesluit kan voordoen, betreft de vraag, welke de toelaatbare huur is in geval van samenwoning of onderhuur. Uit een oogpunt van volkshuisvesting moeten samenwoningen worden betreurd, doch onder de huidige omstandigheden kan daaraan niet steeds worden ontkomen.

Voor zoover samenwoningen reeds vóór het in werking treden van het Huurprijbesluit voorkwamen, wordt huurverhoging door dit besluit verboden. Zijn zij daarna tot stand gekomen, dan zal, evenals in geval van onderhuur, moeten worden overwogen, dat een eigenaar er niet toe zal overgaan een woning aan twee gezinnen te verhuren of onderhuur toe te staan, indien hem niet in den vorm van huurverhoging een redelijke tegemoetkoming wordt toegekend voor de hogere kosten, welke uit de meer intensieve bewoning voortvloeien, en dat anderzijds de te bedingen hogere huur niet in een onredelijke verhouding mag staan tot de bedoelde hogere kosten.

Ook bij splitsing van woningen worden de exploitatiekosten hoger, zoowel omdat voor de kosten van verbouwing rente en aflossing moeten worden betaald, als wegens de hogere onderhoudskosten. Het derde lid van artikel 2 van het besluit, dat als hoogst toelaatbare huurprijs noemt de huur, die voor soortgelijke huurobjecten op 9 Mei 1940 gebruikelijk en redelijk was, zal hier naar analogie moeten worden toegepast. Wanneer de splitsing het gevolg is van een verbouwing, die na 9 Mei 1940 heeft plaats gehad, dan eischt o.i. de billijkheid, dat de huur hoger wordt gesteld dan die van soortgelijke objecten, die reeds op 9 Mei 1940 waren verhuurd, omdat de kosten van verbouwing na dezen datum aanmerkelijk zijn gestegen.

Een derde veelvuldig voorkomend geval betreft de wijziging van bestemming, bijv. verbouwing van een woning tot een winkelhuis of eenvoudig gewijzigd gebruik.

Ook hier ontstaat o.i. een nieuw huurobject, waarvan de billijke huur door vergelijking met andere objecten moet worden bepaald.

Tenslotte moet worden gewezen op de gevallen, dat de werkelijke huur afwijkt van de nominale. Het komt herhaaldelijk voor, dat verhuurders op een individueel verzoek om huurverlaging aan den huurder tijdelijk een zekere reductie verleen, echter onder voorbehoud van rechten en onder afgifte van een kwitantie voor het ge-

contracteerde hogere bedrag. In een dergelijk geval vormt o.i. dit hogere bedrag de officieele huur en schijnt de eigenaar gerechtigd, dit bedrag te blijven vorderen. Het gevaar voor misbruiken ligt hier echter voor de hand.

Het toezicht op de huren.

De contrôle op de huren is opgedragen aan Prijzenbureau's, ressorteerende onder het Departement van Binnenlandsche Zaken. Van hun beslissingen staat geen beroep open.

Het Rijk is voor de huurbeheersching verdeeld in 60 gebieden, overeenkomende met de rechtsgebieden van de Kantongerechten. In elk dezer gebieden is een Prijzenbureau voor onroerende zaken gevestigd onder leiding van het hoofd van den Dienst, belast met het Bouw- en Woningtoezicht in de gemeente, waar het bureau is gevestigd. Deze oefent de contrôle uit in alle gemeenten van het kanton. Hierdoor wordt op het Bouw- en Woningtoezicht een geheel nieuwe en ongewone taak gelegd. Het is intusschen van het hoogste belang, dat de contrôle op de huren aldus gelegd is in de handen van een technischen dienst.

Het Huurprijbesluit is interpretatief, d.w.z. dat belanghebbenden de bepalingen zelf moeten interpreteren, behoudens hun verantwoordelijkheid voor de wet. Zij kunnen dus zelf in verschillende gevallen de huur verhogen, met name bij opheffing van een persoonlijke verhouding tusschen verhuurder en huurder (art. 3), bij verbetering van een woning (art. 4), bij woningsplitsing (art. 2 lid 3 eerste zin) en bij wijziging van bestemming (art. 2 lid 3 eerste zin).

Wanneer belanghebbenden zich niet geheel zeker gevoelen, zullen zij verstandig doen, het oordeel van het Prijzenbureau te vragen. Dit oordeel draagt niet het karakter van een beslissing, maar van een advies.

In andere gevallen moeten belanghebbenden aan het Prijzenbureau verzoeken, de huur vast te stellen. Het bureau geeft dan een beslissing.

Aan de Prijzenbureau's is verder de opsporing van overtredingen opgedragen. Zij spreken echter geen straffen uit, doch brengen de resultaten van hun bevindingen ter kennis van den betrokken Inspecteur voor de Prijsbeheersching.

De Secretaris-Generaal van het Departement van Binnenlandsche Zaken kan te allen tijde de beslissingen van de Prijzenbureau's wijzigen.

De huren van nieuwe woningen.

Het Huurprijbesluit-1940 heeft slechts betrekking op de woningen, welke op 27 December 1940 aanwezig waren. Op de na dien datum voltooide woningen is het niet van toepassing.

Dit wil intusschen niet zeggen, dat deze woningen onder geen enkele regeling zouden vallen, zoodat, behoudens voor zoover zij gebouwd zijn met voorschot volgens de Hypotheekregeling 1940 of 1941 en de huur dus aan een limiet gebonden is, de huren vrij zouden zijn. De huren van alle nieuwe woningen vallen onder het Prijsvormingsbesluit. De Prijzenbureau's zullen er voortaan op toezien, dat ook bij dezen bouw een redelijke huurbepaling geschiedt, in dier voege, dat van het eigen in den bouw gestoken kapitaal een redelijk rendement wordt verkregen.

Hieruit volgt, dat de huur van nieuw te bouwen woningen niet wordt bepaald door de huur van soortgelijke woningen op 9 Mei 1940. Dit zou trouwens alleen mogelijk zijn, wanneer uit de openbare kassen een zoodanige toeslag zou worden verkregen, dat met deze huur een redelijk rendement gewaarborgd zou zijn. Dit ligt niet in de bedoeling. Alleen voor woningen tot 275 M³ inhoud kan een Rijkshypotheek worden verleend met een renteloos deel, dat tot f 2000 per woning is gelimiteerd. Juist in deze begrenzing ligt een krachtige rem tegen onredelijke opdrijving der bouwkosten.

Hoe meer het intusschen zal gelukken, de bouwkosten binnen redelijke perken te houden, des te dichter zal de huur van nieuwe woningen bij het huurpeil van 9 Mei 1940 kunnen blijven. Het zal daar evenwel iets bovenuit moeten gaan, omdat, zooals reeds werd opgemerkt, het huurpeil van 9 Mei 1940 in tal van gevallen voor een redelijk rendement ontoereikend is.

Hieraan is voorloopig niets te doen. Wel moet de mogelijkheid in het oog worden gehouden, om, zoodra de loonverhoudingen zulks zullen toelaten, een bescheiden verhooging, ook van de huren der oude woningen, toe te staan. Deze gedachte is te meer aantrekkelijk, omdat een dergelijke algemeene huurverhoging van den bestaanden woningvoorraad de gelegenheid zou bieden om een deel van de opbrengst van deze verhoging in een fonds te doen vloeien, dat gebruikt zou kunnen worden om den nieuwen aanbouw te subsidieeren, teneinde de huren van nieuw te bouwen woningen geheel op één lijn met die van den bestaanden woningvoorraad te brengen. Tot een dergelijke huurnivellering zal het eerlang wel moeten komen.

Momenteel laten het Huurprijs besluiten het Huurprijs-uitvoeringsbesluit deze nivellering niet toe. In ieder geval moet echter worden toegejuicht, dat de al te star werkende huurstop door een meer op de praktijk van het leven gerichte regeling is vervangen, al zal deze regeling nog wel niet de laatste zijn.

Dr. Ir. H. G. VAN BEUSEKOM.

HET INSTITUUT VOOR SOCIAAL ONDERZOEK VAN HET NEDERLANDSCHE VOLK.

Het doel van dit artikel is een nieuw instituut te introducereeren, dat zich onder meer wil bezighouden met verschillende vraagstukken, die ook in dit tijdschrift behandeld plegen te worden.

Het nieuwe instituut is het Instituut voor Sociaal Onderzoek van het Nederlandsche Volk. Op initiatief van Prof. Dr. H. N. ter Veen te Amsterdam heeft een aantal sociaal-geografen, sociografen, economen, statistici of hoe deze onderzoekers zich verder ook noemen, uit den kring der verschillende hoogeschoolen, waar men zich met sociaal onderzoek bezighoudt, samen met vertegenwoordigers van de op dit gebied werkzame ambtelijke en particuliere organisaties, besloten tot de stichting van een instituut, waarvan het doel in artikel 2 van de statuten wordt omschreven als „het bevorderen der studie van concrete verschijnselen in het maatschappelijk leven van het Nederlandsche volk”. Deze formulering is dus in staat gebleken om de tegenstellingen, die op het gebied van het sociale onderzoek langen tijd hebben bestaan, naar te hopen is voor goed, op den achtergrond te dringen. Een basis is geschapen om in eendrachtige samenwerking de taak aan te vatten, die reeds lang wacht. In deze oprichting kan men den sluitsteen zien van een lange ontwikkeling.

Het maatschappelijk leven namelijk is buitengewoon ingewikkeld geworden sinds het industrialisme, gepaard gaande met een geweldige bevolkingstoename, zijn intrede deed. De sinds de „laissez faire” periode door-gemaakte maatschappelijke ontwikkeling heeft geleid tot een voortdurend verder gaande gebondenheid op bijna alle gebieden der samenleving. Sociale en economische planmatigheid gaan steeds meer haar beeld beheerschen. De organisatievormen zijn daarbij vele, de overheidstaak is zeer omvangrijk geworden. Slechts een inzicht in de werkzame krachten, een duidelijk beeld van hetgeen men in de toekomst wil en kan bereiken, en de middelen, die daartoe dienstig zijn, hebben deze ontwikkeling mogelijk gemaakt. Met andere woorden, de ontwikkeling der sociale en economische wetenschappen is daarmede gepaard gegaan. Zij hebben een gefun-

derde sociale en economische politiek mogelijk gemaakt.

Geen groote onderneming, die zichzelf respecteert, geen vakbond of groote vereeniging op eenig maatschappelijk terrein werkzaam en geen overheidsinstantie, of het nu een departement, een groote gemeente of een streekplandienst betreft, kan tegenwoordig wetenschappelijk onderzoekswerk ontberen. Zonder uitvoerige studie en documentatie is het terrein van werkzaamheid in vele gevallen practisch niet meer te kennen en te beheerschen.

Hoe tevreden men in velerlei opzichten kan zijn over het peil en den stand van het sociaal en economisch onderzoek in Nederland, toch blijft er in de huidige situatie een leemte en schuilt er een gevaar. Een leemte, omdat er nog uitgestrekte gebieden van onderzoek zijn, die hetzij nog volkomen braak liggen, hetzij slechts incidenteel werden verkend, omdat zij de macht van den individueelen onderzoeker te boven gaan. Ik denk aan het bevolkingsvraagstuk, de problemen van migratie, het werkloosheidsvraagstuk, enz., met al hun sociale en economische aspecten. Vraagstukken, die het geheele land betreffen, maar waarvoor slechts gedetailleerd regionaal onderzoek inzicht en eventueel oplossing kan brengen. Vooral economen mag dit wel eens op het hart worden gedrukt! Daarraast staat de integrale regionale „survey”, welke kennis van de geheele sociale en economische structuur van bepaalde gebieden beoogt, om op grond daarvan de bestaansbronnen te ontwikkelen, tot een ordening van het bodemgebruik te komen, enz. Tot nu toe ontbraken daartoe veelal de voor deze doeleinden dienstige instanties.

Anderzijds is het gevaar niet denkbeeldig gebleken, dat men van verschillende zijden onafhankelijk van elkaar sociaal-economische onderzoekingen verricht, die geheel of ten deele parallel loopen, waardoor dubbel werk wordt verricht.

Het komt mij voor, dat het Instituut voor Sociaal Onderzoek van het Nederlandsche Volk een zeer belangrijke aanvullende en coördineerende taak kan krijgen. Dat dit van meet af aan in de bedoeling van de stichters heeft gelegen, kan blijken uit de wijze, waarop, blijkens de statuten, de stichting haar doel tracht te bereiken, namelijk door op het gebied van haar studie:

- a. zelf onderzoekingen ter hand te nemen, hetzij uit eigen initiatief, hetzij in opdracht van anderen;
- b. onderzoekingen van andere personen en instellingen te bevorderen en te coördineeren;
- c. gegevens te verzamelen en te verwerken;
- d. het persoonlijk contact tusschen onderzoekers, opdrachtgevers en belangstellenden te bevorderen;
- e. inlichtingen omtrent verrichte onderzoekingen en omtrent de verzamelde gegevens te verschaffen;
- f. geschriften samen te stellen en uit te geven, of de samenstelling en de uitgifte daarvan te bevorderen;
- g. boekwerken en andere geschriften te verzamelen;
- h. andere wettige middelen, die aan het doel bevorderlijk kunnen zijn.

Het dagelijksch bestuur heeft reeds een commissie ingesteld, die voorstellen zal doen inzake de uit eigen initiatief door het Instituut aan te vatten onderzoekingen.

Blijkens het werkprogramma stelt het instituut zich verder voor, ten dienste van openbare lichamen en van andere belangstellenden, onderzoekingen te verrichten; waarvan de uitkomsten, naast die van andere studies, tot grondslag kunnen dienen:

- bij wijzigingen van gemeentegrenzen;
- bij de voorbereiding van uitbreidings- en streekplannen;
- bij het in cultuur brengen van nieuw ontgonnen of drooggelegde gebieden;
- bij de bevordering van de ontwikkeling van plaatselijke of regionale bestaansbronnen en bij vele andere praktische vraagstukken.

Deze opsomming is slechts een voorloopige. Er moge nogmaals uit blijken, dat het instituut niet in de eerste

plaats het karakter wenschte te dragen van een studiecentrum voor sociologie, maar dat men de bestudeering en oplossing van practische sociale vraagstukken in den ruimsten zin beoogt.

Ter uitvoering van het coördineerende deel van haar taak heeft het dagelijksch bestuur onlangs een commissie voor de coördinatie van sociale onderzoekingen ingesteld. Hierop zij tot slot nog eens in het bijzonder de aandacht gevestigd. Deze coördinatie-commissie heeft tot taak zich op de hoogte te houden en het bestuur op de hoogte te stellen van de onderzoekingen, die op sociaal gebied in Nederland worden verricht. Voor alles toch is noodig, dat een *centrale registratie* van de sociale onderzoekingen tot stand komt. Het dagelijksch bestuur heeft daarom onlangs in een oproep in de bladen een verzoek gericht tot een ieder, die zelf een onderzoek op sociaal gebied instelt, of hiervan ambtshalve de leiding heeft (en hierbij denkt het bestuur naast de sociaal-economische onderzoekingen ook aan die op het gebied der sociale psychologie, der demografie, der sociale morphologie, der sociografie in engeren zin, enz.), daarvan vóór 1 Februari 1942 mededeeling te doen aan het Instituut voor Sociaal Onderzoek van het Nederlandsche Volk, Kamer 34, Universiteit, Oude Manhuispoort 4, Amsterdam-Centrum. Het zal op prijs worden gesteld, indien de berichtgevers hierbij duidelijk willen aangeven, wie het onderzoek instelt en met welk doel het wordt ondernomen. Voorloopig kan dan worden volstaan met in het kort op te geven, wat het onderzoek omvat. Later zal het instituut zich nader met de onderzoekers in verbinding kunnen stellen. Ook tot hen, die voornemens zijn dergelijke onderzoekingen in te stellen en tot hen, die een dergelijk onderzoek na 1 Januari 1935 hebben ingesteld en het sedertdien hebben beëindigd, wordt een overeenkomstig verzoek gericht.

Om ook een ander deel van zijn taak, het verkrijgen van een volledige documentatie en het geven van voorlichting aan allen, die behoefte gevoelen aan gegevens omtrent het sociale leven der Nederlandsche bevolking (niet in het minst dus aan alle onderzoekers zelf!) te kunnen volbrengen, zal het bestuur het zeer waardeeren, indien iedere persoon en elke instantie, welke een sociaal onderzoek voltooiën of voltooid hebben, een exemplaar van het rapport of de studie, aan het Instituut zouden willen toezenden. Ook zal het gaarne rapporten en studies ontvangen, welke niet voor publicatie bestemd zijn en waarvan het vertrouwelijk karakter dan vanzelfsprekend ten volle zal worden geëerbiedigd.

Bedriegen de voortteekenen niet, dan zal dit nieuwe Instituut een zeer belangrijke plaats gaan innemen. Vele instellingen en personen van naam op het gebied van het sociaal onderzoek verleenē reeds hun medewerking.

Het Curatorium wordt gevormd door de heeren: Prof. Mr. P. J. M. Aalberse, Mr. K. P. van der Mandele, Prof. Mr. H. W. Methorst, Prof. Dr. G. Minderhoud, Prof. Mr. Dr. N. W. Posthumus, vertegenwoordigende de Nederlandsche Academie van Wetenschappen, Dr. Ir. J. A. Ringers, Jhr. Mr. Dr. A. B. G. M. van Rijckevorsel.

Het Dagelijksch Bestuur der stichting bestaat uit: Prof. Dr. H. N. ter Veēn, 1e Voorzitter, Prof. L. van Vuuren, 2e Voorzitter, Prof. W. E. Boerman, Penningmeester, Dr. G. Th. J. Delfgaauw, 1e Secretaris, Drs. J. Godefroy, 2e Secretaris, Mr. Dr. Ph. J. Idenburg, als directeur van het Centraal Bureau voor de Statistiek, Mr. J. Vink, vertegenwoordigende het Nederlandsch Instituut voor Volkshuisvesting en Stedebouw.

Het Instituut beschikt voorts over een bureau en een archief, geplaatst onder de wetenschappelijke leiding van Dr. F. van Heek, privaats-docent aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam, die bereid is alle verdere gewenschte inlichtingen te verstrekken.

G. H. L. ZEEGERS.

DE UITGAVEN VOOR WONINGHUUR IN NEDERLAND VAN 1921 TOT 1938.

Het bedrag, dat wordt uitgegeven voor woninghuur, vormt een relatief groot gedeelte van alle consumptieve uitgaven. Om deze reden is het voor het onderzoek naar het totale, nationale, verbruik van groot belang, het totale huurbedrag zoo nauwkeurig mogelijk vast te stellen. In het volgende zal, als vervolg op vroeger gepubliceerde artikelen over het verbruik, een berekening worden gegeven van de *totale huursom* waaronder niet alleen wordt begrepen het voor woninghuur uitgegeven bedrag, doch ook de huurwaarde van door den eigenaar bewoonde huizen. Deze twee bedragen zijn, door gebrek aan gegevens, niet van elkander te scheiden.

Exacte gegevens omtrent de totale huursom zijn niet aanwezig, tengevolge van welk feit door middel van schattingen slechts bij benadering een bedrag zal kunnen worden vastgesteld. Als belangrijke gegevens, die hiertoe gebruikt kunnen worden, zijn te noemen:

a. Het aantal woningen. Dit aantal kan voor ieder jaar worden berekend uit de woningtelling van 1930 en de, regelmatig in het maandschrift van het C.B.S. gepubliceerde, jaarlijksche vermeerdering van den woningvoorraad. Aan deze methode van bepaling van het aantal woningen zijn bezwaren verbonden, welke echter met de beschikbare gegevens niet omzeild kunnen worden¹⁾. Bij het gebruik, dat wij hieronder van deze gegevens maken, kan dit niet tot storende verschillen aanleiding geven.

b. De totale belastbare huurwaarde, welke in de statistiek der Rijks- en Gemeentefinanciën wordt opgegeven. Op dit bedrag moeten een aantal correcties worden aangebracht, wegens perceelen, die geheel of gedeeltelijk van personeele belasting zijn vrijgesteld. Enkele gegevens voor de schatting van deze correcties kunnen worden gevonden in de regelmatig bijgehouden woningstatistiek der gemeenten Amsterdam en 's-Gravenhage en in de op ongeregelde tijden gehouden woningtellingen in verschillende plaatsen²⁾, voorzover daarbij de woningen gesplitst naar huurklassen zijn opgegeven.

De totale belastbare huurwaarde en de correcties daarop.

Bij de berekeningen is uitgegaan van de totale belastbare huurwaarde, zooals deze wordt gegeven in de statistieken der Rijks- en Gemeentefinanciën³⁾. Op deze bedragen moeten de volgende correcties worden aangebracht:

- a. voor de niet belaste woningen;
- b. voor winkels e.d. die slechts voor een derde der huurwaarde in de belasting worden aangeslagen;
- c. voor logementen en ontspanningsgelegenheden op badplaatsen e.d., voor welke hetzelfde het geval is, terwijl gemeubileerd verhuurde woningen, of gedeelten daarvan, voor twee-derde worden belast;
- d. voor kantoren, die volledig belastbaar zijn;
- e. voor café's en restaurants, die in een aantal gemeenten sinds 1931 belastingvermindering genieten.

De eerste correctie wordt gevormd door de totale huursom van de woningen, van welke de huurwaarde beneden de grens der personeele belasting blijft. Uit de verschillende tellingen blijkt, dat de percentages, die de

¹⁾ Vgl.: Dr. Ir. H. G. v. Beusekom: Woningvoorraad en woningbehoefte, in E.-S.B. van 24 Sept. 1941.

²⁾ De volgende woningtellingen zijn, voorzover bruikbaar, geraadpleegd: Maastricht 1922, 1926; Dordrecht 1923-'27; Amsterdam 1925; Leiden 1926; Hilversum 1926, 1936; Zwolle 1927, 1931-'36; Eindhoven 1936; Schiedam 1937.

³⁾ Zie: tot 1931 Statistiek der Rijksfinanciën, daarna de Statistiek der Gemeentefinanciën.

woningen beneden deze grens van het totale aantal uitmaken, sterk uiteenloopen. Dit wordt veroorzaakt, enerzijds door de relatieve grootte van de huurklassen, anderzijds door de absolute hoogte van de onderste grens der belastbare huurwaarden, die niet voor alle gemeenten dezelfde is. Volgens het tegenwoordig geldende stelsel hebben de gemeenten de vrijheid zelf de grenzen te bepalen, door zich in één der klassen voor de personeele belasting in te deelen, terwijl zij vóór 1931 volgens de wet waren ingedeeld. De grenzen der verschillende klassen zijn met ingang van 1928 verhoogd ⁴⁾, zooals in de hierbij afgedrukte tabel I tot uiting is gebracht.

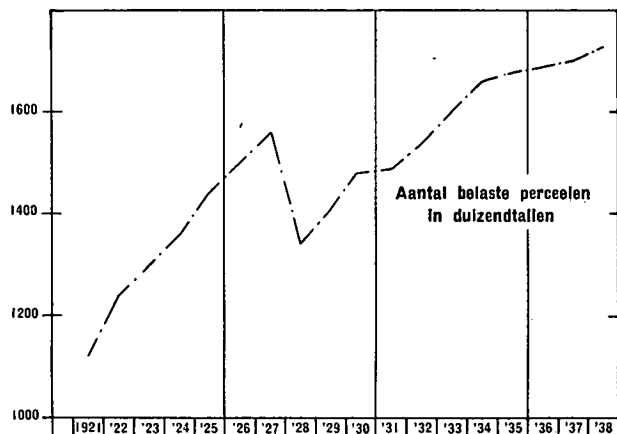
TABEL I.

Klasse	Laagste belastbare huurwaarde	
	Vóór 1928	Sedert 1928
I	f 150.—	f 250.—
II	„ 137.50	„ 225.—
III	„ 125.—	„ 200.—
IV	„ 112.50	„ 175.—
V	„ 100.—	„ 150.—
VI	„ 87.50	„ 125.—
VII	„ 75.—	„ 100.—
VIII	„ 62.50	„ 75.—
IX	„ 50.—	„ 50.—

Door deze verhoging der grenzen steeg plotseling het aantal woningen, waarvan de huurwaarde beneden de belastinggrens viel en daalde het aantal belaste perceelen. Aangezien er in 1928 vrijwel overal een herschat-

GRAFIEK I.

Het aantal belaste perceelen, 1921—1938 (in duizendtallen).

ting der huurwaarden heeft plaats gehad, komt de verhoging der grenzen echter niet duidelijk tot uiting in het totale bedrag der belaste huurwaarde ⁵⁾.

De niet-belaste woningen.

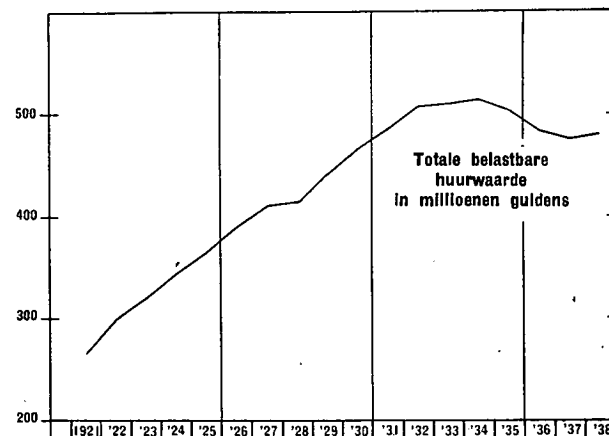
De statistiek der Rijksfinanciën geeft wel het aantal aangeslagen perceelen, maar vermeldt niet het aantal perceelen, dat niet belastbaar is, evenmin als de huurwaarde van laatstgenoemd aantal. Teneinde tot een schatting hieromtrent te komen, werd uitgegaan van de gegevens van de Amsterdamsche woningstatistiek. Hierin zijn gedetailleerde opgaven te vinden van den woningvoorraad, verdeeld naar huurklassen. Indien deze aantallen worden gesplitst in woningen, die *niet* onder de personeele belasting vallen, en woningen, die *wel* belastbaar zijn, dan is er een sprong van 1927 op 1928 tengevolge van de in laatstgenoemd jaar in werking tredende wetswijziging. In de reeks cijfers van woningen te Am-

⁴⁾ Wet van 28 Dec. 1926.

⁵⁾ Vgl.: Statistiek der Rijksfinanciën,

GRAFIEK II.

De totale belastbare huurwaarde van 1921—1938 (in miljoenen guldens).

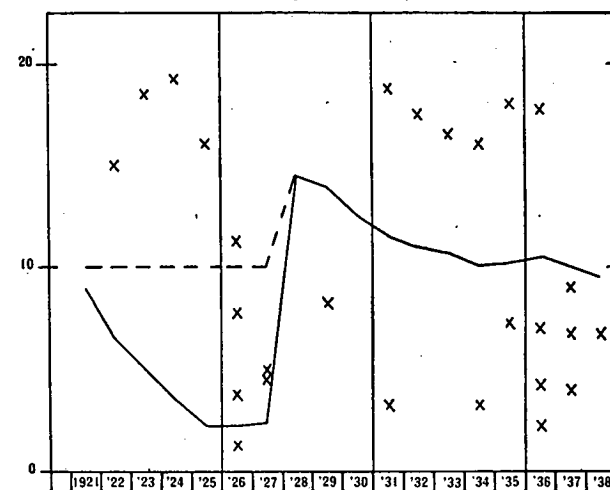

sterdam treedt nog een sprong op, die het gevolg is van de telling in 1925. Voor den woningvoorraad op 31 December 1925 zijn twee opgaven aanwezig ⁶⁾, één volgens de oude en een andere volgens de nieuwe telling. Het verschil is de grootte van de ingeslopen fout, en indien wij veronderstellen, dat deze sedert de vorige telling, in 1919, ieder jaar met een gelijk aantal woningen is toegenomen, kunnen de voorafgaande cijfers hiervoor worden gecorrigeerd. Andere veronderstellingen, bijv. dat de fout evenredig zou toenemen met den bouw van nieuwe woningen of met de verandering van het aantal woningen gaven vrijwel dezelfde resultaten. Hetzelfde verschijnsel doet zich voor bij de telling in 1936, waarbij het verschil, en dus ook de correctie, geringer blijkt te zijn.

Voor de gemeente Amsterdam is het dus mogelijk jaar voor jaar te berekenen, hoe groot het percentage is, dat het aantal woningen met een huurwaarde beneden de belastinggrens uitmaakt van de belastbare woningen. Daar de klasse-indeeling vrij fijn is (de laagste huurklassen klimmen op met f 0.25 per week) bestaat de mogelijkheid de verhouding tusschen de huurwaarde van de niet-belaste woningen en de totale huurwaarde der belastbare woningen te berekenen volgens de tellingen, dus onafhankelijk van de belastinggegevens. Daar voor

GRAFIEK III.

Verhouding van het aantal niet-belaste tot de wel-belaste woningen, volgens de woningtellingen in Amsterdam en andere gemeenten ¹⁾.

¹⁾ De getrokken lijn geeft de Amsterdamsche uitkomsten ieder kruisje het resultaat van één telling in een andere gemeente aan.

⁶⁾ Zie Verslagen van den woningdienst 1925 en 1926.

geheel Nederland slechts het belaste huurbedrag bekend is, zal de laatstgenoemde verhouding voor een schatting de eenig bruikbare zijn. Om te beoordeelen in hoeverre de Amsterdamsche cijfers representatief zijn voor geheel Nederland, zijn deze vergeleken met de uitkomsten der, op verschillende tijden gehouden, tellingen in andere gemeenten. Na de berekening van de overeenkomstige percentages volgens deze laatste tellingen, bleken deze gemiddeld niet onhevelendig overeen te stemmen met de voor Amsterdam gevonden cijfers, zooals grafiek III laat zien.

De geringe overeenstemming in de jaren vóór 1927 spruit voort uit het feit, dat de door kruisjes aangegeven uitkomsten in die jaren alle betrekking hebben op dezelfde gemeente (Dordrecht), waar veel lage huurwaarden voorkomen. Overigens achten wij de enorme sprong in

lunchrooms, e.d., zoodat hiervoor geen aparte correctie meer noodig is. Wel is nog een correctie noodig voor de kantoren. Het aantal kantoren te Amsterdam is naar schatting 8.650.⁹⁾ Indien wij aannemen, dat, evenals bij winkels, 90 pCt. hiervan met een woning een perceel vormt en tevens, dat de gemiddelde huurwaarde van het kantoorgedeelte gelijk is aan die van een winkel, dan is de totale huurwaarde van deze kantoren 3.3 miljoen gulden. De huurwaarde van alle kantoren tezamen bedraagt, onder dezelfde veronderstellingen, 3,7 miljoen gulden. Door vergelijking van de resultaten, welke worden verkregen door uit te gaan eenerzijds van de woningtelling en anderzijds van de gegevens der personeele belasting voor Amsterdam, is een schatting van de huurwaarde van logementen, pensions e.d., welke voor een derde belast zijn ¹⁰⁾, te verkrijgen.

TABEL II.

Telling 1925	in miljoenen gulden	Personeele belasting	in miljoenen gulden
Totale huurwaarde van woningen (gemiddelde per klasse × aantal woningen in die klasse)	72.3	Totale belastbare huurwaarde	62.6
Huurwaarde winkels, voorzover met een woning een perceel vormend (16.242 × f 425.—) .. af	6.9	Belastbare huurwaarde van alle winkels (een derde van de totale huurwaarde)	2.6
	65.4		60.0
Geschatte huurwaarde van kantoren in woningen	3.3	Geschatte huurwaarde van alle kantoren .... af	3.7
	62.1		56.3
Huurwaarde niet-belaste woningen	1.6	Verschil	4.2
	60.5		

1927/28 onwaarschijnlijk, tengevolge waarvan wij de cijfers in de eerste periode als onbetrouwbaar beschouwen.

Correctie voor het aantal winkels en kantoren.

De cijfers van de verschillende tellingen hebben echter betrekking op woningen, terwijl die van de personeele belasting gelden voor perceelen, die afzonderlijk in gebruik zijn. Deze aantallen perceelen omvatten, behalve woningen, ook kantoren, café's, restaurants, logementen en pensions, zoodat vóór er een correctie wegens niet-belaste woningen wordt toegepast, de totale huurwaarde, welke de statistiek van de personeele belasting opgeeft, hiervoor gecorrigeerd moet worden.

Omtrent het aantal winkels geeft alleen de woningtelling te Amsterdam in 1925 juiste gegevens ⁷⁾, die uiteraard slechts voor deze gemeente gelden. Hieruit bleek, dat er naast 156.588 woningen 18.054 winkels waren, waaronder 16.242, of 90 procent, met woning. De gemiddelde huurwaarde van een woning zonder nering bedroeg f 362.13, voor een woning met nering was dit bedrag f 788.98 ⁸⁾. Indien wij aannemen, dat de huurwaarde van het woongedeelte van een winkel-woningperceel dezelfde is als die van een gemiddelde woning, zal dus de gemiddelde huurwaarde van een winkel f 426.85 of afgerond f 425.— zijn. Daar het ons doel is de uitgaven voor de woninghuur afzonderlijk te bepalen, moet de totale huurwaarde van deze winkels van het gevonden bedrag der totale huursom worden afgetrokken. De huurwaarde van een winkel, zooals wij deze hier schatten, is waarschijnlijk aan den lagen kant; in het bijzonder voor perceelen welke geen woning bevatten en die dus geheel als winkel zijn gebouwd, zal dit bedrag hooger moeten zijn. Hierop komen wij later terug. Omdat winkels slechts voor een derde van de huur belastbaar zijn, is in de belastbare huurwaarde volgens de personeele belasting slechts een derde van de huurwaarde van alle winkels begrepen. Onder winkels zijn bij deze telling ook verstaan café's,

⁷⁾ Gemeentelijke woningdienst Amsterdam: de Woning- en gezinstelling, gehouden in October 1925.

⁸⁾ Vgl.: de in noot ⁷⁾ genoemde publicatie pag. 41.

Het verschil van 4.2 miljoen gulden tusschen beide uitkomsten ontstaat, doordat logementen en pensions slechts voor een derde belast worden. Dit bedraagt dus tweederde van de totale huurwaarde van deze gebouwen, welke op grond van deze berekening 6.3 miljoen gulden is. Dit bedrag is abnormaal hoog, indien wij het vergelijken met de totale huurwaarde van winkels of kantoren. Om deze reden zijn nog enkele andere berekeningen gemaakt. Daartoe werd de gemiddelde huurwaarde van een winkel annex woning gesteld op f 600.— (daar de gemiddelde huur van woning en winkel tezamen pl.m. f 790.— bedroeg kan de huur van den winkel alleen niet veel hooger dan f 600.— zijn), die van een winkel zonder woning op f 1200.—. Dit laatste getal is vrij willekeurig gekozen, maar heeft op het eind resultaat zeer weinig invloed. De gemiddelde huurwaarde van kantoren is wederom gelijkgesteld aan die van een winkel verbonden aan een woning. Op deze wijze schattende vinden wij als resultaat:

Huurwaarde van	miljoenen gulden
winkels in woningen	9.7
alle winkels	11.9
kantoren in woningen	4.6
alle kantoren	5.2
logementen	4.5

Nadrukkelijk worde er op gewezen, dat deze laatste post door de wijze van berekening alle schattingsfouten van de voorafgaande bevat. Een poging tot controle van deze uitkomst is gedaan door het gevonden bedrag van 4.5 miljoen gulden te deelen door het aantal logementen in 1930. De gevonden uitkomst bleek, bij vergelijking met sporadische gegevens van enkele groote hotels en van de grootte van een aantal andere, ongeveer van de juiste

⁹⁾ Dit getal is geschat uit de bedrijfstelling 1930.

¹⁰⁾ Teneinde het aantal schattingen niet met nog één te verhoogen, zijn de pensions bij de logementen geteld en ook als voor 1/3 belast beschouwd. Dit betreft een, ten opzichte van de huurwaarde der logementen, gering bedrag.

orde van grootte. Gebrek aan gegevens verhinderde echter tot zekerder uitkomsten te komen.

Indien wij uit het door de belastingstatistiek verschaft bedrag der belastbare huurwaarde de totale woninghuur willen benaderen, moeten dus de volgende correcties worden aangebracht.

TABEL III.

	Bedrag in miljoenen gulden	In % v. d. belastbare huur- waarde
Belastbare huurwaarde volgens de personeele belasting.....	62.6	100.0
1/3 huurwaarde van winkels.. af	4.0	6.4
„ „ kantoren .... „	5.2	8.3
1/3 „ „ logementen e.d. „	1.5	2.4
„ „ niet-bel. woningen bij	1.6	2.6
Totale huurwaarde van alle woningen	53.5	

Omtrent de huurwaarde van niet-belaste woningen te Amsterdam zijn ook in de andere jaren gegevens bekend. Het aantal winkels is in de overige jaren niet gepubliceerd, evenmin als de aantallen kantoren, logementen e.d. Indien wij aannemen, dat na de wijziging der belastinggrenzen in 1928, het percentage, waarmee de belastbare huurwaarde verminderd moet worden voor de daarin opgenomen huurwaarden van winkels, kantoren, logementen en pensions, niet verandert, kan de uiteindelijke vermindering op eenvoudige wijze worden bepaald. Deze onveranderlijkheid is eenigermate aannemelijk, doordat de gemiddelde huurwaarde hier ver boven de hoogste belastingvrije waarde is aangenomen, zoodat er door de wijziging geen enkel perceel belastingvrij wordt. Het totale bedrag der belastbare huurwaarde van deze inrichtingen verandert daardoor niet; terwijl anderzijds ook de totale belastbare huurwaarde geen groote verandering ondergaat. De procentuele correctie voor winkels e.d. wordt tengevolge hiervan weinig gewijzigd. Teneinde de huurwaarde van woningen te benaderen, moet de belastbare huurwaarde allereerst worden verminderd met een constant aan te nemen percentage voor winkels, enz. Daarna moet de rest worden vermeerderd met het varieerende percentage voor niet-belaste woningen.

Uitbreiding van de percentages voor Amsterdam over Nederland.

De berekende numerieke waarden van de correcties gelden slechts voor de gemeente Amsterdam. Indien wij cijfers voor geheel Nederland willen verkrijgen, mogen de Amsterdamsche gegevens niet zonder verdere bewerking worden gebruikt. Er werd reeds aangetoond, dat de correcties voor huurwaarden beneden de belastinggrens gedurende verschillende jaren in een aantal gemeenten in de buurt van de Amsterdamsche cijfers liggen, zoodat wij als benadering voorloopig de percentages van Amsterdam kunnen aannemen. Anders is dit echter bij winkels, kantoren, hotels en logementen. Uit de bedrijfstelling in 1930 volgen namelijk bij telling van de voornaamste bedrijfstakken de volgende cijfers:

TABEL IV.

	Amsterdam		Nederland	
	Aantal	pCt	Aantal	pCt
Belastbare perceelen	145.252	100.0	1.447.562	100.0
Winkels	15.409	10.6	105.936	7.2
Kantoren	8.650	6.0	49.280	3.3
Logementen	2.479	1.7	12.236	0.8

Het relatieve aantal kantoren, winkels en logementen voor Amsterdam is grooter dan voor geheel Nederland.

De procentuele correcties voor winkels in Nederland werden gevonden door de Amsterdamsche cijfers te verminderen in de verhouding van bovenstaande percentages. De aldus berekende correcties zijn: voor winkels 4.3 pCt., voor kantoren 4.6 pCt. en voor logementen 1.1 pCt., dus gezamenlijk 10.0 pCt. Hoewel dit percentage slechts voor het enkele jaar 1925 te bepalen is, werd voor alle jaren de totale belastbare huurwaarde met 10 pCt. verminderd (zie tabel V, kolom 3). Daarna is de correctie voor niet-belastbare woningen aangebracht. Deze percentages werden, zooals eerder werd vermeld, berekend met behulp van de gegevens van de Amsterdamsche woningstatistiek, waarbij werd aangenomen, dat zij representatief zijn voor geheel Nederland. De daling, welke deze reeks van 1921 tot 1928 vertoont, kan, afgezien van schattingsfouten, worden verklaard uit een stijging der huren. Hierdoor immers vallen steeds minder woningen onder de vrijdom van belasting. De plotselinge verandering in 1928 werd veroorzaakt door de verhooging der belastinggrenzen. Uit de gevonden bedragen van tabel V, kolom 6, is nu met gebruikmaking van het aantal der woningen, zooals dat is opgegeven bij de woningtelling 1930 (kolom 7), de gemiddelde woninghuur per woning per jaar berekend. De totale belaste huurwaarde van de woning is bekend per 1 Januari. De gegevens betreffende het aantal woningen hebben betrekking op 31 December. Teneinde deze twee reeksen onderling te doen overeenstemmen werd het gevonden huurbedrag door het aantal woningen op het einde van het voorafgaande jaar gedeeld. Het resultaat van deze berekeningen is in onderstaande tabel V weergegeven.

Uit deze, door de vele schattingen zeer grove, benadering van de totale huursom blijkt, dat deze een geleidelijke stijging ondergaat van 1921 af tot 1934, waarna een daling optreedt tot 1937. Deze verandering wordt veroorzaakt, eensdeels door de toeneming van het aantal woningen, anderdeels door de variatie der huur per woning. Het aantal woningen stijgt voortdurend in de door ons beschouwde periode; de woninghuren daarentegen stijgen van 1921 tot 1932 en dalen daarna geleidelijk. Er komt bij deze wijze van berekening een zeer sterke stijging

TABEL V.

Jaar	Belastbare huurwaarde volgens de personeele belasting (in miljoenen gulden)	Correctie voor winkels, kantoren, logementen, enz. (in miljoenen gulden)	Belastbare huurwaarde van woningen (in miljoenen gulden)	Correctie v. niet-belastbare woningen in procenten van kolom 4.	Totale huurwaarde van woningen (in miljoenen gulden)	Aantal woningen in duizenden ¹⁾	Gemiddelde woninghuur in gulden per woning per jaar
1	2	3	4	5	6	7	8
1921	263.1	26.3	236.8	9.1	258.3	1442	179
1922	298.6	29.9	268.7	6.4	285.9	1480	193
1923	320.9	32.1	288.8	5.0	308.2	1524	199
1924	346.2	34.6	311.6	3.5	322.5	1564	206
1925	368.8	36.9	331.9	2.3	339.5	1607	211
1926	389.2	38.9	350.3	2.3	358.4	1650	217
1927	409.0	40.9	368.1	2.4	376.9	1695	222
1928	415.0	41.5	373.5	14.7	428.4	1739	246
1929	440.5	44.1	396.4	13.9	451.5	1780	254
1930	465.7	46.6	419.1	12.5	471.5	1821	259
1931	483.3	48.3	435.0	11.5	485.0	1866	260
1932	503.3	50.3	453.0	11.0	502.8	1909	263
1933	511.5	51.2	460.3	10.6	509.1	1946	262
1934	516.1	51.6	464.5	9.9	510.5	1988	257
1935	504.0	50.4	454.6	10.0	500.1	2038	245
1936	486.8	48.7	438.1	10.4	483.7	2080	233
1937	477.9	47.8	430.1	9.9	472.7	2108	224
1938	482.5	48.3	434.2	9.6	475.9	2133	223

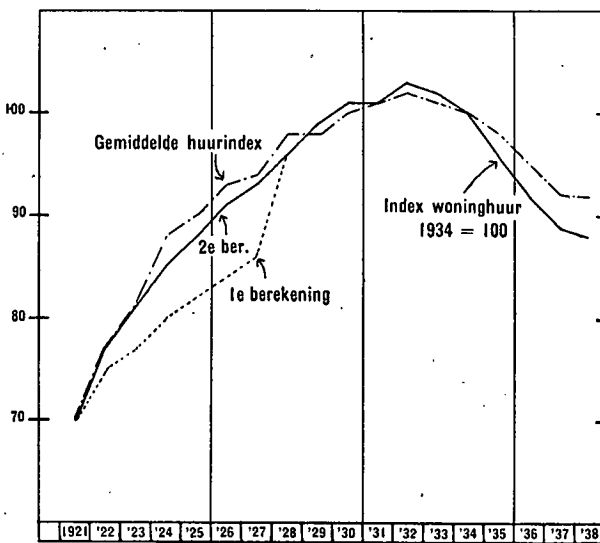
¹⁾ Afgeleid uit de Woningtelling 1930 en veranderingen der woningvoorraad (Maandschrift C.B.S.).

te voorschijn van 1927 op 1928. Weliswaar is in Juli 1927 de Huurcommissiewet opgeheven, maar omdat veel huurcontracten en wel speciaal die van duurdere woningen, over lange termijnen loopen, is deze sprong onwaarschijnlijk. Om deze reden is allereerst getracht een indruk te krijgen van de nauwkeurigheid der uitkomsten. Hiertoe is nagegaan, welk effect fouten van 50 procent in de schattingen op de uiteindelijke cijfers zouden hebben. Bij deze veronderstelling is in het ongunstigste geval de hierdoor veroorzaakte verandering gemiddeld 9.5 procent.

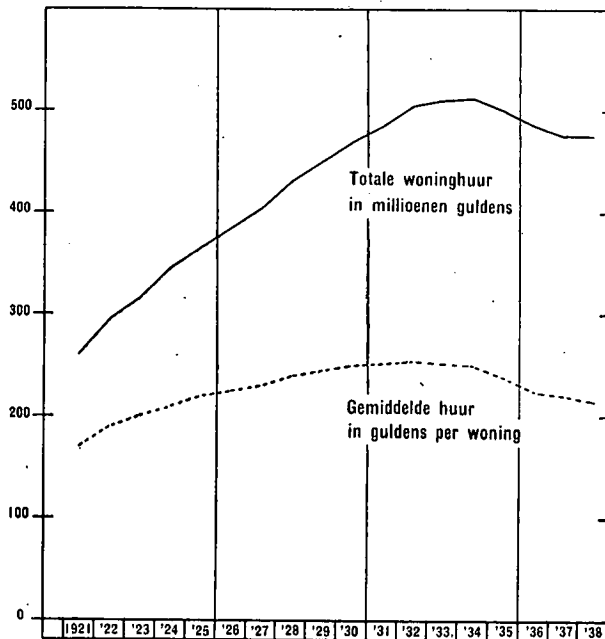
Een meer doeltreffende controle is als volgt uitgevoerd: Uit de berekende gemiddelde huur per woning is een indexcijfer voor woninghuur bepaald, waarbij de waarde in 1934 op 100 werd gesteld. De loop van dit indexcijfer werd vergeleken met die van het gemiddelde van eenige beschikbare huur-indexcijfers¹¹⁾. Dit gemiddelde blijkt sedert 1928 goed aan te sluiten bij onze cijfers; tusschen

GRAFIEK IV.

Huurindexcijfers 1921—1938.

GRAFIEK V.

¹¹⁾ Voor arbeiders en meer gegoeden te Amsterdam, arbeiders en ambtenaren te 's-Gravenhage (beide vermeld in: „Prijzen en kosten van levensonderhoud”) en het indexcijfer berekend uit de gegevens voor de hoogste huurklassen in het artikel „De Woningbouw in Amsterdam” door Prof. Dr. J. Tinbergen en B. van der Meer in de „Nederlandsche Conjectuur” Aug. 1938, pag. 100.

1921 en 1928 wijken zij echter sterk af. Hieruit volgt, dat onze uitkomsten in deze periode aan den lagen kant zijn, hetgeen te wijten is aan de lage correctie voor niet-belaste woningen, waardoor wij voorloopig de Amsterdamsche cijfers aannamen. In deze jaren zullen de Amsterdamsche cijfers waarschijnlijk niet representatief voor het geheele land zijn. Indien wij dit percentage gedurende de geheele periode vóór 1928 verhoogden tot 10 pCt. en dezelfde berekening herhalen, vinden wij een indexcijfer, dat veel nauwer aansluit bij bovengenoemd gemiddelde indexcijfer. Hoewel dit constante percentage niet geheel betrouwbaar is, blijkt deze uitkomst aanmerkelijk beter, zooals ook grafiek IV doet zien.

De aldus gevonden cijfers hebben wij als meest-betrouwbare uitkomsten neergelegd in bovenstaande grafiek V en tevens in de onderstaande afsluitende tabel VI.

TABEL VI.

Jaar	Gemiddeld indexcijfer van woninghuur	Berekend indexcijfer 1e berekening	Berekend indexcijfer 2e berekening	Totale huurwaarde van woningen (in miljoenen gulden).	Gemiddelde huur in gulden: per woning per jaar
1	2	3	4	5	6
1921	70	70	70	260.5	181
1922	77	75	77	295.6	200
1923	81	77	81	317.7	208
1924	88	80	85	342.8	219
1925	90	82	88	365.1	227
1926	93	84	91	385.3	234
1927	94	86	93	404.9	239
1928	98	96	96	428.4	246
1929	98	99	99	451.5	254
1930	100	101	101	471.5	259
1931	101	101	101	485.0	260
1932	102	103	103	502.8	263
1933	101	102	102	509.1	262
1934	100	100	100	510.5	257
1935	98	96	96	500.1	245
1936	95	92	92	483.7	233
1937	92	89	89	472.7	224
1938	92	88	88	475.9	223

C. POSTMA.

AANTEEKENINGEN.

DE HAVEN VAN ROTTERDAM IN DE TWINTIGSTE EEUW.

Rectificatie. Het onder bovenstaanden titel verschenen artikel in E.-S.B. van 19 November jl. eindigt met de bewering, „dat bijv. in 1937 van alle schepen, die in de haven kwamen lossen, ongeveer 70 pCt. afkomstig was uit havens buiten het vasteland van Europa gelegen”.

Hieraan lag een berekening ten grondslag, gebaseerd op de Statistiek van de Scheepvaart op het Buitenland die echter een te hoog cijfer opleverde. Het Centraal Bureau voor de Statistiek vestigt er nl. de aandacht op, dat in deze statistiek voor een schip, dat meer havens op één reis aandoet, zoowel de beginhavens als de overige aangelopen havens als havens van herkomst zijn opgenomen. De dubbeltellingen, die hierdoor ontstaan, oefenen invloed uit op de verhouding der tonnage, die niet en wel uit havens van het Europese continent afkomstig is; er komen meer dubbeltellingen voor bij de tonnage uit niet-continentale havens.

Hoe groot is het percentage dan wel?

Er is een statistische publicatie, die ons een heel eind op weg helpt: de Maandstatistiek van Verkeer en Vervoer in Nederland, jaargang 3, aflevering 7 (verschenen 31 Juli

1939). Daarbij is een indeling gemaakt in havengebieden, zoals Noordzeehavens, La Platahavens, havens van Indonesië. Voor de gebieden van herkomst is elk schip slechts eenmaal geteld en wel voor het gebied, waarin de beginhaven gelegen is. Een moeilijkheid vormen de havengebieden, die ten dele binnen, ten dele buiten het vasteland van Europa liggen: de Noordzeehavens, de Kanaalhavens, de Middellandse-zeehavens. Bijna 7 miljoen B.R.T. is uit deze gebieden afkomstig, nagenoeg 23 pCt. van het totaal van 30.4 miljoen B.R.T. Wanneer wij hiervan een goede 2,8 miljoen B.R.T. (9 à 10 pCt. van het totaal) toeschrijven aan de havens van de Zuid- en Oostkust van Groot-Brittannië en van de niet-Europese kustgebieden der Middellandse Zee, slaan wij de plank vermoedelijk niet ver mis.

De tonnage uit havengebieden, die in hun geheel buiten het continent liggen (hiertoe behoren ook de Atlantische havens ten Noorden van het Kanaal) bedraagt 15,6 miljoen B.R.T. of ruim 51 pCt. van het totaal.

De tonnage der schepen, die in 1938 te Rotterdam kwamen lossen en afkomstig waren uit havens buiten het vasteland van Europa gelegen, kan derhalve bij benadering op 18.5 miljoen B.R.T. worden gesteld, dat is 60 pCt. van het totaal. Het percentage is lager dan het in de E.-S.B. van 19 November j.l. genoemde. Het karakter der slotopmerking wordt hierdoor m.i. niet aangetast, maar het is toch gewenscht het onjuiste cijfer reeds dadelijk te signaleren.

H. C. B. BIJLEVELD.

DE BELEGGINGEN DER BIJZONDERE SPAARBANKEN IN NEDERLAND.

Binnenkort zal verschijnen als 32e publicatie van het Nederlandsch Economisch Instituut, „De beleggingen der bijzondere spaarbanken in Nederland”, van de hand van Dr. J. R. A. Buning.

Deze studie beoogt een onderzoek in te stellen naar de beleggingen der bijzondere spaarbanken in Nederland. (De Rijkspostspaarbank blijft hierbij dus vrijwel geheel buiten beschouwing). Nagegaan wordt in het bijzonder, aan welke eischen een spaarbankbelegging heeft te beantwoorden, en in hoeverre de verschillende soorten van beleggingen aan deze eischen voldoen.

In de inleiding tot het werk wordt de nadruk gelegd op het sociale karakter der spaarbanken, en wordt het begrip „spaarbank”, aan de hand van enkele bestaande definities, omschreven. Ook het begrip „belegging” wordt gedefinieerd. De studie beperkt zich hoofdzakelijk tot de spaarbanken, aangesloten bij den Nederlandschen Spaarbankbond („Bondsspaarbanken”), welke circa 87 pCt. van de spaargelden van alle bijzondere spaarbanken in Nederland beheeren. Voorts wordt het terrein afgebakend tegenover de andere instellingen, welke spaargelden aantrekken, waarbij iets meer aandacht wordt besteed aan de boerenleenbanken.

In het eerste hoofdstuk wordt stilgestaan bij de betekenis, welke enkele vroegere economen, met name *Quesnay*, *Adam Smith* en *Malthus*, aan het sparen hebben toegekend, en vervolgens bij het ontstaan der eerste spaarbanken in Frankrijk, Duitsland en Groot-Brittannië. Daarbij blijkt, dat de idee van een spaarbank het eerst in Frankrijk naar voren is gebracht, dat daaraan in Duitsland voor de eerste maal in de praktijk gestalte is gegeven, en dat Engeland is voorgegaan ten aanzien van de wettelijke regeling van het spaarbankwezen.

Nadat vervolgens de slechte economische toestand hier te lande in het begin der 19de eeuw is geschetst, wordt aangetoond, hoe de destijds reeds bestaande spaarbanken in Schotland tot voorbeeld hebben gediend voor de eerste Nederlandsche instellingen van dezen aard. Het ontstaan en de ontwikkeling van de bijzondere spaarbanken in Nederland worden beschreven; en de nadruk wordt gelegd op het initiatief, dat met betrekking tot de oprichting

der spaarbanken is uitgegaan van de Departementen der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. In het kort wordt melding gemaakt van de oprichting van de Rijkspostspaarbank in 1881, en van de groei van deze instelling, waarnaast echter de bijzondere spaarbanken zich op alleszins bevredigende wijze hebben weten te handhaven. (In verschillende jaren was het inleggerstegoed der bijzondere spaarbanken zelfs hooger dan dat der Rijkspostspaarbank.) Ook wordt een en ander medegedeeld omtrent het ontstaan en de ontwikkeling van den Nederlandschen Spaarbankbond. Bij deze instelling — opgericht in 1907 — welke geheel uit particulier initiatief is voortgekomen, is het meerendeel der bijzondere spaarbanken in Nederland aangesloten. Nadat nog melding is gemaakt van de moeilijkheden, waarvoor de spaarbanken zich geplaatst zagen bij het uitbreken van den oorlog in 1914, in het monetaire en financieele crisisjaar 1931, en bij het betrokken raken van Nederland in den oorlog in 1940, wordt tot slot van dit hoofdstuk nog eenige aandacht geschonken aan enkele nieuwere middelen ter bevordering van het sparen, welke door de spaarbanken worden toegepast, en aan de deelneming der spaarbanken aan het girale geldverkeer, welke laatste echter in Nederland van vrij bescheiden omvang is gebleven.

In het volgende hoofdstuk worden de eischen, waaraan de beleggingen eener spaarbank hebben te beantwoorden, in den breede besproken. In een inleiding tot dit hoofdstuk wordt, uitgaande van het door *Keynes* gemaakte onderscheid tusschen „savings-deposits” en „cash-deposits”, nagegaan welke soorten gelden aan de spaarbanken werden toevertrouwd, en welke betekenis daarbij moet worden toegekend aan het feit, dat de inleggers gebruik kunnen maken van de girorekening der spaarbank voor de ontvangst van vorderingen en het verrichten van betalingen. Hierbij dient in aanmerking te worden genomen, dat de bemiddeling der spaarbanken op dit punt aan verschillende beperkingen onderworpen is. Vervolgens worden de problemen besproken, waarvoor de spaarbanken zich in de afgelopen jaren geplaatst hebben gezien, in verband met het toevloeien van zgn. „zwevende gelden”.

Na deze inleidende opmerkingen wordt overgegaan tot de behandeling van de trits van eischen, waaraan de belegging van een spaarbank behoort te voldoen, n.l. de eisch der soliditeit, die der liquiditeit en die der rentabiliteit.

Van deze drie eischen behoort die van de soliditeit voor een spaarbankbelegging wel voorop te staan, maar aan elke belegging zijn risico's verbonden — waarvan de voornaamste worden genoemd — zoodat het er in de praktijk dus slechts om kan gaan, deze onvermijdelijke risico's zooveel mogelijk te beperken (o.m. door risico-verspreiding), terwijl men zich verder door de vorming eener reserve tegen verliezen dient te wapenen.

Niet minder gewichtig dan het vereichte der soliditeit is dat der liquiditeit, waarbij onderscheid moet worden gemaakt tusschen de liquiditeit der beleggingen ieder voor zich en de liquiditeit van de beleggende instelling als zoodanig. De liquiditeit eener spaarbank wordt bepaald door den looptijd harer verplichtingen en de liquiditeit harer beleggingen. Formeel zijn de inleggeden der spaarbanken vrijwel steeds met inachtneming van betrekkelijk korte opzeggingstermijnen opvorderbaar. De praktijk leert evenwel, dat een groot gedeelte van de aan deze instellingen toevertrouwde kapitalen in wezen constant is. De spaarbank kan er dus mede volstaan, een zoodanige liquiditeit in acht te nemen, dat zij aan de in feite te verwachten opvragingen kan voldoen. Op den omvang hiervan zijn verschillende factoren van invloed, welke deels van endogenen en voor een ander deel van exogenen aard zijn. Tot de endogene factoren behooren de uren van openstelling der spaarbank, de opzeggingstermijnen, welke in acht dienen te worden genomen bij het opvragen van gelden, de door de spaarbanken aan haar inleggers

vergoede interest, en de sociale geleding van het inleggers-publiek.

Onder de exogene factoren worden genoemd conjunctuurwisselingen, seizoenswisselingen en catastrophale gebeurtenissen, zich manifesterend in „runs”, terwijl ook belangrijke gebeurtenissen op politiek en economisch gebied de spaarbanken voor onverwacht groote opvragingen kunnen plaatsnemen.

Melding wordt gemaakt van onderzoekingen, welke in het buitenland zijn ingesteld naar den invloed van den conjunctuur op het inleggerstegoed der spaarbanken. Daarbij wordt aandacht geschonken aan de onderzoekingen van *Mitchell* (Ver. Staten), *Ashton* (Engeland), *Sommer* (Duitsland) en *Miry* (België), welke auteurs op dit punt ten deele tot tegenstrijdige resultaten komen. Van de Nederlandsche onderzoekingen over dit onderwerp wordt in het bijzonder aandacht geschonken aan dat van *Tinbergen* en *van der Meer*.

Bij de bespreking van de seizoenswisselingen wordt het desbetreffende onderzoek van *Baars* en *Van der Valk* gememoreerd¹⁾.

Ter beantwoording van de vraag, in welke mate een spaarbank vatbaar is voor den invloed van versterkte opvragingen, zijn er eenige, zij het zwakke, aanwijzingen, nl. het gemiddelde saldo-tegoed per inlegger, de omzet, de schommelingen in de totale saldi aan het einde van opeenvolgende boekjaren, en tenslotte de uitkomsten der zgn. „jaarklassestatistiek”.

Daarna wordt de liquiditeit der afzonderlijke beleggingen behandeld, waarbij onderscheid wordt gemaakt tusschen een enge en een ruime opvatting. Volgens het eerste, strenge, criterium zijn slechts die beleggingen als liquide te beschouwen, welke zgn. „self liquidating” zijn; volgens de ruime opvatting daarentegen, zijn alle beleggingen liquide, die op welke wijze ook — dus bijv. ook door beleening bij de Centrale Bank — op korten-termijn in contanten kunnen worden omgezet. Voor de spaarbanken is de ruime opvatting practisch de eenig mogelijke. In aansluiting op de beschouwingen over dit punt worden eenige richtlijnen gegeven voor de gewenschte graad van liquiditeit eener spaarbank.

Het derde vereischte, dat der rentabiliteit, dient ondergeschikt te zijn aan de beide hiervoor genoemde eischen van zekerheid en liquiditeit. In aansluiting hierbij wordt de vraag besproken, in hoeverre het vergoeden door de spaarbanken van een vooraf bepaalde rente, zooals dit in de meeste gevallen gebruikelijk is, wenschelijk moet worden geacht. Tevens wordt in dit verband een overzicht gegeven van het rendement der beleggingen van de bijzondere spaarbanken en van de Rijkspostspaarbank over de laatste jaren.

Enkele auteurs staan op het standpunt, dat de beleggingen, behalve aan de hiervoor besproken vereischten, ook moeten beantwoorden aan dat der algemeene nuttigheid. In deze studie wordt hiertegenover het standpunt ingenomen, dat de drie eerstgenoemde eischen beslissend zijn. Voorzover beleggingen met een sociaal karakter in voldoende mate aan deze eischen beantwoorden, kan daaraan echter de voorkeur worden gegeven.

In het derde hoofdstuk worden de geleidelijke ontwikkeling der meeningen omtrent de meest wenschelijke beleggingen, alsmede het feitelijke verloop van de beleggingen van de Nederlandsche bijzondere spaarbanken in den loop der tijden, nagegaan. Hieruit blijkt, dat, van de vroegste tijden af, de belegging in effecten, hypotheeken, en beleeningen en prolongatiën op den voorgrond heeft gestaan, zij het ook, dat het vertrouwen in effecten als beleggingsobject in het begin der 19de eeuw enkele malen ernstige schokken heeft ondervonden, waarvan het zich slechts langzaam heeft hersteld, terwijl anderzijds de belegging in beleeningen en prolongatiën in den loop

der jaren in belangrijke mate aan terrein heeft verloren. Aan dit hoofdstuk is voorts een statistisch overzicht toegevoegd, waarvoor gegevens zijn ontleend aan de desbetreffende publicaties van het Centraal Bureau voor de Statistiek, en waaruit de samenstelling van de beleggingen der bijzondere spaarbanken over de jaren 1900 t.o.m. 1921 en 1926 t.e.m. 1939 blijkt. (In de jaren 1922 t.e.m. 1925 is de statistiek, waaraan deze gegevens zijn ontleend, niet verschenen).

In het daarna volgende hoofdstuk wordt uitvoerig nagegaan, in hoeverre de verschillende soorten van beleggingen voldoen aan de hiervoor genoemde eischen. Als zoodanig worden achtereenvolgens een tiental categorieën in beschouwing genomen, nl. de effecten, het schatkistpapier, de prolongatiën en beleeningen, de geldleeningen op onderhandsche schuldbekentenis, de kasgeldleeningen, de hypotheeken, de onroerende goederen, de voorschotten, de wissels, en de gelden in handen van derden.

Onder het hoofd „Effecten” wordt allereerst besproken de tegenstelling tusschen aandelen en obligatiën; de in de practijk heerschende opvatting, dat de eerstgenoemde categorie als beleggingsobject voor een spaarbank niet in aanmerking komt, moet als gegrond worden beschouwd. Van de obligatiën worden verschillende groepen, zooals overheidsleeningen en pandbrieven, afzonderlijk besproken, terwijl met enkele woorden ook het probleem van het valuta-evenwicht tusschen vorderingen en schulden wordt gememoreerd. Bij de bespreking van de geldleeningen op onderhandsche schuldbekentenis wordt in het kort melding gemaakt van de totstandkoming van het zgn. „beleggerskartel” in 1936. In de paragraaf betreffende de hypotheeken wordt uitvoerig ingegaan op de relatieve voor- en nadeelen van hypotheeken op stedelijke objecten (met name woonhuizen), en die op landelijke eigendommen.

Aan het eind van dit hoofdstuk is een tabel toegevoegd, waaruit blijkt, in welke mate de afzonderlijke Bonds-spaarbanken bij de verschillende categorieën van beleggingen belang hebben.

In het vijfde hoofdstuk wordt de ontwikkeling van de bijzondere spaarbanken in Frankrijk, Duitsland en Engeland geschetst, waarbij meer in het bijzonder wordt stilgestaan bij de beleggingen dezer instellingen. Een bijzondere trek van het Duitsche spaarbankwezen bestaat in de uitgebreide werkzaamheden der spaarbanken op het gebied van het girale geldverkeer; mede als gevolg hiervan hebben deze instellingen in vele opzichten het karakter van middenstandsbanken aangenomen. De toelaatbare beleggingen zijn in Duitsland bij verordening nauwkeurig omschreven, terwijl ook voorschriften zijn uitgevaardigd ter handhaving van een voldoende mate van liquiditeit. Tenslotte wordt in deze paragraaf het een en ander medegedeeld omtrent de ontwikkeling der spaarbank- en giro-bonden in Duitsland, welke in 1924 haar afsluiting heeft gevonden in de totstandkoming van het „Deutscher Sparkassen- und Giroverband”, welker bankinstelling den naam voert van „Deutsche Girozentrale - Deutsche Kommunalbank”.

De beleggingen der Fransche spaarbanken zijn, met uitzondering van het „fortune personnelle” dier instellingen volledig gecentraliseerd bij de „Caisse des Dépôts et Consignations”, hetgeen in de practijk beteekent, dat zij vrijwel geheel in kort- en langlopende vorderingen op den Franschen Staat zijn vastgelegd.

Een soortgelijke situatie wordt aangetroffen in Engeland, waar de belegging van de gelden der zgn. „ordinary departments” geschiedt door de „Commissioner for the Reduction of the National Debt”. („N.D.C.”). Alleen de gelden der „Special investment departments” worden door de spaarbanken, binnen de door de wet gestelde grenzen, zelf belegd. De vereischte toestemming tot de oprichting van dergelijke „special investment departments” is echter aan verschillende beperkende bepalingen onderhevig. De belegging van ongeveer 60 pCt. van de

¹⁾ „Seizoensbewegingen in het Economisch leven van Nederland”, Publicatie No. 10 van het Nederlandsch Economisch Instituut, 1934.

totale inleggenden in Engeland wordt derhalve gecontroleerd door de „N.D.C.“, hetgeen, evenals in Frankrijk, beteekent, dat deze gelden voor het overgrootste deel in overheids- en semi-overheidsleeningen zijn belegd, terwijl bovendien de beschikking over de betreffende kapitalen in vele gevallen wordt gebruikt als een middel ter beïnvloeding van de geldmarkt in het belang van de schatkist.

De bezwaren, welke zoowel voor Frankrijk als voor Engeland voortvloeien uit dezen overwegenden invloed van de overheid op de belegging der spaargelden, worden uitvoerig in het licht gesteld.

Aan het slot van het onderhavige hoofdstuk wordt geconstateerd, hoezeer de toestanden met betrekking tot de spaarbankbeleggingen in elk der drie besproken landen verschillen van die in Nederland, waar de spaarbanken op dit gebied steeds een vrijwel onbepaalde vrijheid hebben genoten, en waar niettemin in bijna een eeuw geen misstanden zijn voorgekomen.

In het slothoofdstuk keert de schr. tot Nederland terug, en worden het vraagstuk van de concentratie der spaarbanken en de mogelijkheden voor samenwerking op beleggingsgebied besproken. Concentratie van spaarbanken heeft zich in Nederland nog betrekkelijk weinig voorgedaan, doch verdient om verschillende redenen te worden bevorderd. Wel is sedert het jaar 1932 aan den Nederlandschen Spaarbankbond een afdeling „Belegging” verbonden, welke tot taak heeft het geven van adviezen en het verlenen van bemiddeling inzake beleggingen aan de aangesloten spaarbanken, maar tot een verder gaande samenwerking is het tot dusverre nog niet gekomen. Behalve aan de mogelijkheid van centralisatie aller spaarbankbeleggingen bij één instelling, welke voorloopig nog niet voor praktische verwezenlijking vatbaar is, wordt aandacht geschonken aan twee andere vormen van concentratie, n.l. ten eerste de oprichting van een „spaarbankcentrale”, welke zich zou kunnen bezighouden met de belegging van de overtollige middelen der spaarbanken — waarbij een vergelijking wordt getrokken met de centrales der boerenleenbanken — en in de tweede plaats de vorming van districts-spaarbanken.

BOEKBESPREKINGEN.

Kupfer; Die Metallischen Rohstoffe, ihre Lagerungsverhältnisse und ihre wirtschaftliche Bedeutung, 4. Heft, door Prof. Dr. Georg Berg und Dr. Ferdinand Friedensburg, met een bijdrage van Prof. Dr. Heinrich Quiring (Stuttgart 1941; Ferdinand Enke Verlag. 203 blz., Prijs R.M. 16.—).

Deze gedegen publicatie over de voor de moderne industrie — en speciaal de oorlogsindustrie — zoo belangrijke grondstof koper, beziet de positie van dit metaal hoofdzakelijk van twee zijden. Zooals de titel reeds aangeeft, worden de verschillende wijzen van voorkomen van koper, alsmede de hierdoor bepaalde winningsmethoden, behandeld. Daarnaast wordt een uiteenzetting gegeven, welke vooral op de marktpositie van het product betrekking heeft. Voeg hierbij nog het rijk gedocumenteerde overzicht inzake de geschiedenis van het koper, als een afzonderlijke bijdrage van Prof. Dr. Heinrich Quiring, dan zal het duidelijk zijn, dat ieder, die zich informatie over dit metaal wil verschaffen, in dit werk een groote hoeveelheid materiaal bijeengebracht kan vinden. Een bezwaar hierbij voor den niet deskundige is, dat vooral in het geologisch-technische gedeelte, maar ook in het overzicht van de geschiedenis, een zoo ruim gebruik wordt gemaakt van de vaktaal dezer wetenschappen, dat voor den mede-ingewijde zeker een bewijs van bekwaamheid op dit terrein wordt gegeven, maar waardoor deze behandeling voor hierin minder geverseerde lezers in sommige gevallen een vrij grooten handicap vormt. Het moge aan de bekende vergelijking van balk en splinter doen denken, dit als econoom niet van de economische terminologie te beweren, maar hiervoor zijn o.i. zeker argu-

menten aan te voeren. Immers aan de praktische beoefening van de economie heeft het de menschen in hun strijd om het bestaan nooit ontbroken en zodoende sluit de meer algemeene terminologie der economie — welke ook in dit boek wordt gebezigd — doorgaans dichter aan bij de algemeene omgangstaal en begrippen, dan zulks bij wetenschappen als bijvoorbeeld geologie en mijnbouw-techniek het geval is. Zegt niet von Wieser in zijn Theorie der gesellschaftlichen Wirtschaft: „die Wirtschaftstheorie dagegen beschäftigt sich so wie andere Geisteswissenschaften mit dem in seinen Grundzügen längst bekannten und benannten Inhalt der gemeinen Erfahrung, sie braucht daher in der Hauptsache keinen neuen Namen, sie soll vielmehr die alten Namen festhalten”.

Uit bovenstaande opmerkingen zal het wel duidelijk zijn, dat wij ons enkel tot een beoordeeling van het economische deel van dit werk zullen beperken.

Van dit economische deel moet allereerst genoemd worden de verhandeling over de koperpositie vanaf het begin der 19e eeuw tot heden, in het reeds genoemde overzicht der geschiedenis van dit metaal. Dit is een heldere, overzichtelijke beschouwing over de positie van de kopermarkt, waarin o.i. een duidelijker beeld wordt gegeven van de bijzondere plaats, die deze grondstof in handel en industrie inneemt, dan in de meeste overige gedeelten in het boek aan dit onderwerp gewijd, waar de compositie van betoog en feitenmateriaal soms wel wat onevenwichtig is. Het is o.i. ook een redactiefout, dat de behandeling van de verschillende kartelpogingen en de werking van de jongste koperrestrictie in dit geschiedenisoverzicht wordt aangehouden en dan begrijpelijkerwijze in beknopten omvang. Een uitvoerige afzonderlijke beschouwing hierover had — mede gezien de in het algemeen toenemende beteekenis der internationale grondstoffenkartels in de periode tusschen twee wereldoorlogen — naar wij meenen in het algemeen economische overzicht niet mogen ontbreken.

Buitengewoon belangwekkend is de paragraaf over de toekomstige voorraden, een beschouwing, die weliswaar, zooals ook door den schrijver wordt toegegeven, een sterk speculatief karakter moet dragen (de begrippen speculatie en koper zijn echter, zooals bij lezing van dit werk wel duidelijk wordt, allerminst vreemd aan elkander), doch waarin niettemin een origineele bijdrage wordt geleverd voor de kennis van de mogelijkheden van winning voor dit metaal.

Bij de behandeling van de beteekenis van het koper voor de oorlogsindustrie wordt sterk de nadruk gelegd op de reserves, die hierbij steeds aanwezig kunnen zijn door de verwerking van oud koper, een waarheid, waarvan ook wij de praktische toepassing bij den inleveringsplicht voor non-ferrometalen — in het spraakgebruik: „inlevering van het koper” — zelf hebben kunnen waarnemen. Deze bijzondere positie van het koper tegenover andere metalen berust hierop, dat het metaal bijna onvergankelijk is en vrijwel steeds opnieuw in het verbruik kan worden teruggebracht.

In het beknopte gedeelte, dat speciaal statistische gegevens bevat, worden eenige interessante tabellen afgedrukt inzake productie en verbruik in 1938, het laatste jaar vóór den oorlog, en daarmee meestal het enige beschikbare uitgangsmateriaal voor een beoordeeling van de huidige mogelijkheden tot kopervoortbrenging en -verbruik der verschillende oorlogsindustrieën.

Na de bovengenoemde gedeelten, welke in een algemeen overzicht voorkomen, bestaat het tweede deel van dit boek uit een bespreking der afzonderlijke productielanden, wederom gesplitst in een mijnbouwtechnisch en een voornamelijk economisch overzicht.

Samenvattend willen wij van deze studie zeggen, dat, afgezien van de reeds signaleerde tekorten bij redactie en samenstelling, hier een waardevolle informatiebron is gepubliceerd voor ieder, die zich op het belangwekkende terrein der grondstoffen wil oriënteren.

J. WILLEMS.

ONTVANGEN BOEKEN EN STATISTIEKEN.**BOEKEN.**

De werkloosheidsverzekering, haar grondslagen en haar ontwikkeling in Nederland door Dr. H. J. Morren (Alphen aan den Rijn 1941; N. Samson N.V. Prijs f 5.90, 372 blz.).

Deze derde druk van het bekende boek van Dr. H. J. Morren „De praktijk der werkloosheidsverzekering” verschijnt thans, niet slechts bijgewerkt met de laatste gegevens op dit terrein, maar tevens uitgebreid met een tweetal theoretische hoofdstukken, nl. over de „Grondslagen der werkloosheidsverzekering” en een historisch overzicht van de „Ontwikkeling der werkloosheidsverzekering in Nederland”.

In het tijdsbestel, waarin wij thans leven, is deze uitbreiding toe te juichen. Als eerlang de vrijwillige werkloosheidsverzekering in een verplichte verzekering zal worden omgezet, zijn beschouwingen omtrent den grondslag van dezen, steeds meer noodzakelijken, verzekeringsvorm en omtrent de geschiedenis er van in ons land van bijzondere waarde voor hen, die dan de taak van opbouw van het instituut der verplichte verzekering toegewezen krijgen.

Commentaar op de Omzetbelasting (Den Haag, Augustus 1941; Uitgave van het Verbond van Nederlandsche Werkgevers, 2e druk, 156 blz.).

Bevat het besluit op de omzetbelasting van 17 December 1940; de overgangsregeling in verband met de wijzigingen van 1 Juli 1941; de Uitvoeringsresolutie Omzetbelasting 1941 van 27 Juni 1941; de bij deze resolutie behorende tabellen A, B en C; alsmede een drietal voor bepaalde groepen ondernemers speciaal getroffen regelingen en de beschikkingen betreffende het doorberekenen van omzet- en invoerbelasting, van April en Juli jl. De verschillende artikelen van het besluit zijn uitvoerig en duidelijk gecommentarieerd. Aan het boekje zijn ter vergemakkelijking van terugzoeken een tweetal alfabetische zaakregisters toegevoegd; één op het besluit zelve en één op de uitvoeringsresolutie.

De omzetbelasting 1941 in de praktijk, derde, geheel bijgewerkte druk, door J. W. Bettinck en Mr. E. R. Zweep. (Amsterdam 1941; N.V. Uitgevers-Mij. „Kosmos”. Prijs f 1.60, 134 blz.).

Inkomsten, uitgaven, verbruik en physiologische waarde van de voeding. Nr. 116 van de Statistische mededeelingen van het Bureau van Statistiek der Gemeente Amsterdam. (Amsterdam 1941; J. M. Meulenhoff, 195 blz.).

Gemeentelijk Jaarboek voor 1941, waarin opgenomen het verslag der werkzaamheden van de Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten over het jaar 1940. ('s-Gravenhage 1941, 272 blz.).

Verslag van den stand der Ziekteverzekering over het jaar 1939 door het bestuur der Rijksverzekeringsbank ingevolge het bepaalde in artikel 142 der Zietewet samengesteld. (Den Haag 1941; Algemeene Landsdrukkerij, 74 blz.).

Gouverneurs-Generaal van Nederlandsch-Indië door Dr. F. W. Stapel (Den Haag 1941; W. P. van Stockum & Zn. Prijs f 2.75, 127 blz.).

Das deutsche Jugendrecht door Rudolf Kempe. (Berlijn 1940; Deutscher Verlag, 26 blz.).

Geeft inzicht in de wettelijke maatregelen ter bescherming van de jeugdige arbeiders in de laatste jaren in Duitschland genomen. Achtereenvolgens worden behandeld: de beroepskeuze, de leerlingentijd, de arbeidstijd en de regelingen omtrent verlof en kinderarbeid.

Europe's Trade; a Study of the Trade of European Countries with each other and with the rest of the world. (Genève 1941; Uitgave van den Volkenbond, 116 blz.).

STATISTIEKEN.

Statistiek voor den detailhandel in Textielwaren VI (1939/1940), ('s-Gravenhage 1941, Stichting Economisch Instituut voor den Middenstand, 62 blz.).

Dit nieuwe deeltje in de nuttige reeks van statistische gegevens betreffende den detailhandel, uitgegeven door de Stichting Economisch Instituut voor den Middenstand, biedt gegevens over omzetten, exploitatiekosten e.d. in een aantal textielzaken voor het bedrijfsjaar 1939/1940. Uit een vergelijking met het vorige boekjaar blijkt, dat de bruto-winstpercentages in doorsnee weinig zijn veranderd. De omzetten der deelnemers aan de statistiek blijken van 1938—1939 tot 1939—1940 gemiddeld met ongeveer 16 pCt. te zijn gestegen.

Statistiek voor het slagersbedrijf VII (1939/1940) ('s-Gravenhage 1941, Stichting Economisch Instituut voor den Middenstand, 47 blz.).

Sluit aan op vorige geschriften van dezelfde soort in de bekende serie van het Economisch Instituut voor den Middenstand; bevat cijfers over de jaren 1933 t/m 1939.

OVERHEIDSMAATREGELEN OP ECONOMISCH GEBIED.**HANDEL EN NIJVERHEID.**

Bedrijfsvergunningen. Beschikking inzake de behandelingen van aanvragen om vergunning in verband met het Bedrijfsvergunningbesluit. (E.V. 19/12/41, pag. 1891; Stct. No. 244).

Dakbedekkingspapier. Beschikkingen inzake het doelmatig gebruik van teerpapier en asphaltbitumenpapier als dakbedekkingsmiddelen. (E.V. 19/12/41, pag. 1894; Stct. No. 240).

Diamant. Mededeeling met betrekking tot het Besluit van de Organisatie-commissie inzake de organisatie van de Bedrijfsgroep Diamant-Industrie. (E.V. 19/12/41, pag. 1894).

Geneesmiddelen. Wijzigingen met betrekking tot de classificatie van geneesmiddelen in de Geneesmiddelenbeschikking 1939, No. 1. (E.V. 19/12/41, pag. 1891; Stct. No. 243).

Generatoren. Mededeeling inzake het verlenen van vergunning voor de vervaardiging van generatorinstallaties. (E.V. 19/12/41, pag. 1891).

Invoerrechten. Verhooging van het specifiek invoerrecht voor Duitse goederen in verband met de verhooging van den binnenlandschen accijns op gedestilleerd en houtgeest. (E.V. 12/12/41, pag. 1860; Stct. No. 240).

Metalen. Aanzienlijke uitbreiding van het aantal artikelen van ijzer en staal, waarvan de vervaardiging is verboden. Vooral op het gebied der electro-technische industrie zijn ingrijpende voorschriften gegeven. (Beschikking IJzer- en Staalbesparing No. 2). (E.V. 19/12/41, pag. 1894; Stct. No. 244).

Nadere mededeelingen inzake den handel in ijzer en staal. Hergroepering van den handel in oude non-ferrometalen. (E.V. 12/12/41, pag. 1863; Stct. No. 236).

Prijswijzigingen. Nadere prijsvoorschriften met betrekking tot huurprijzen, goedkeuring van prijzen en prijsverhoogingen, prijzen van zuidvruchten, maximumprijzen voor honing, maximumprijzen voor zeep, en prijzen van persfoto's en -teekeningen. (E.V. 12/12/41, pag. 1860/62/63/64; Stct. Nos. 236 en 240).

Nadere prijsvoorschriften met betrekking tot maximumprijzen voor dakriet, bladriet en ruigt, prijzen boomkwekerijproducten, maximumprijzen voor rozijnen, prijzen voor ruwvoeder, maximumprijzen eieren,

turfprijzen, broodprijzen voor grootgebruikers, prijzen van Italiaansche sucade en vruchtenpulp, en prijzen voor non-ferrometalen. (E.V. 19/12/'41, pag. 1891/92/93/94; Stct. Nos. 241, 242, 243, 244 en 245).

Radiotoestellen. Intrekking van de dispensatie op de bepaling der Beschikking Verwerkende Industrieën 1940, No. 2, betreffende het verbod van verkoop en aflevering van radio-ontvangstartikelen door fabrikanten. (E.V. 19/12/'41, pag. 1891; Stct. No. 241).

Stilgelegde bedrijven. Regeling van eventuele steunverleening aan stilgelegde bedrijven. De middelen hiertoe moeten in de eerste plaats worden gevonden uit takken van bedrijf waartoe de stilgelegde ondernemingen behooren. Indien een heffing, daartoe vastgesteld door de betrokken bedrijfsgroepen, niet toereikend is, kan ook de N.V. Maatschappij voor Industriefinanciering met de uitvoering worden belast. (E.V. 12/12/'41, pag. 1860; V.B. No. 49).

Smeerolie. Regeling inzake het vervoer van gebruikte smeerolie van verbrandingsmotoren. (E.V. 12/12/'41, pag. 1863; Stct. No. 235).

Textielindustrie. De tot dusver bestaande dispensaties

van koop- en verwerkingsverboden voor weefsels, vallende onder de verschillende beschikkingen van het Rijks-textielbureau en van het Rijksbureau voor Wol worden ingetrokken. (E.V. 19/12/'41, pag. 1894; Stct. No. 240).

Vaste brandstoffen. Nadere bepalingen inzake het vervoer van vaste brandstoffen, voorzover deze na voorafgaande vrijmaking uit het douaneverband in het vrije verkeer worden gebracht. (E.V. 19/12/'41, pag. 1893; Stct. No. 240).

Vervoerverboden. Intrekking van de dispensatie op de verschillende vervoerverboden voorzover het betreft kryoliet en korund, indien deze goederen vervoerd worden om uit het vrije verkeer hier te lande te worden uitgevoerd. (E.V. 19/12/'41, pag. 1891; Stct. No. 244).

Verzekeringswezen. Besluit betreffende het Verzekeringswezen, waarbij de regelingen voor dit bedrijf rechtstreeks worden gebracht onder de bemoeienis van den Secretaris-Generaal voor Bijzondere Economische Zaken. (E.V. 12/12/'41, pag. 1861; V.B. No. 49).

Vorderingen Polen. Regeling inzake vorderingen op firma's in de bij Duitsland ingelijfde gebieden van het voormalige Polen. (E.V. 19/12/'41, pag. 1891).

MAANDCIJFERS.

Maandcijfers en weekcijfers betreffende den economischen toestand van Nederland.

(Centraal Bureau voor de Statistiek)

Omschrijving maandcijfers	Eenheid	1940		1941												
		Nov.	Dec.	Jan.	Febr.	Mrt.	Apr.	Mei	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.		
<i>Giroverkeer.</i>																
Nederlandsche Bank.....	f 1.000.000	1653	1549	1691	2672	1951	1883	1978	1835	1960	1675	2067	2053			
Postchèque- en Girodienst	f 1.000.000	1517	1394	1380	1345	1445	1435	1615	1437	1597	1470	1550	1677			
<i>Rentestanden.</i>																
Wisseldisconto Nederl. Bank	%	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	2,93	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50
Prolongatierente, A'dam ..	%	2,75	2,75	2,75	2,75	2,75	2,75	2,67	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25
Callgeldnoteeringen, „ ..	%	1,25	1,25	1,25	1,64	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25
Rendement oblig. 1) „ ..	%	4,24	4,25	4,23	4,56	4,63	4,32	4,13	4,13	3,81	3,77	3,63	3,60	3,60	3,63	
Hypotheekrente onroerende goederen	%	4,33	4,24	4,23	4,29	4,24	4,19	4,18	4,20	4,20	4,17	4,16	4,16	4,14	4,14	4,14
Hypotheekrente schepen ..	%	5,26	5,47	5,33	5,44	5,37	5,43	5,16	5,31	5,45	5,05	5,05	5,05	5,23	5,23	5,23
<i>Koersen van Aandeelen.</i>																
Algemeen indexcijfer	1930=100	112,7	116,1	120,0	113,4	115,1	126,5	121,6	117,1	125,6	133,6	143,0	141,1	141,1	149,9	149,9
Nijverheid	1930=100	120,7	125,1	131,8	126,2	128,5	141,8	137,2	133,1	142,8	152,7	161,3	157,4	157,4	167,9	167,9
w.o. prod.middelen industr.	1930=100	113,1	118,0	126,2	120,8	123,0	134,9	130,3	127,1	136,9	147,0	154,1	150,2	150,2	161,4	161,4
cons. goederen industr.	1930=100	130,6	134,5	139,2	133,4	135,8	151,7	146,2	141,1	150,2	160,3	170,7	166,8	166,8	176,6	176,6
<i>Spaarbanken.</i>																
Rijkspostspaarbank, inlagen	f 1.000.000	9,68	7,52	8,04	8,64	8,74	7,99	10,86	9,25	10,76	11,03	10,66	10,31			
Rijkspostspaarbank, terugbetalingen	f 1.000.000	34,68	27,13	20,86	18,75	13,91	17,62	13,04	9,50	11,03	15,16	13,93	13,57			
Bijzondere spaarb., inlagen	f 1.000.000	13,25	9,14	13,24	11,16	11,37	11,15	15,44	11,18	13,42	13,05	13,87	13,72			
Bijzondere spaarbanken, terugbetalingen	f 1.000.000	20,96	18,36	18,62	20,35	12,89	15,65	14,61	10,15	12,10	12,58	12,92	13,24			
<i>Hypotheken. (nwe inschrijv.)*</i>																
Totaal	f 1.000.000	34,67	38,26	22,29	22,06	23,34	32,63	38,72	23,91	28,89	25,37	23,96	31,88			
w.v. op gebouwen	f 1.000.000	27,95	31,59	18,53	18,96	19,10	25,05	29,46	20,10	24,92	22,18	20,53	28,05			
op landerijen	f 1.000.000	6,41	5,96	3,49	2,88	3,85	5,00	8,57	3,36	3,56	2,74	2,97	3,44			
op schepen	f 1.000.000	0,31	0,71	0,27	0,22	0,38	2,58	0,69	0,45	0,41	0,45	0,46	0,38			
<i>Werkloosheid.</i>																
Werkloosheidsd. (excl. landb.)	%										13,4*	13,6*				
Aantal werkl. einde maand ingeschr. bij Arbeidsbeurzen	f 1.000	143,2	253,1	265,9	183,0	119,5	108,9	106,8	103,3	101,7	106,4	103,0	100,1			
<i>Werkverruiming en werkloozenz.</i>																
Aantal tewerkgestelden bij werkverruimingen	f 1.000	50,9	0,7	2,6	33,1	52,8	56,1	58,7	59,5	56,8	58,1	56,2	56,9			

Omschrijving weekcijfers.	Eenheid	1941													
		11/16 Aug.	18/23 Aug.	25/30 Aug.	1/6 Sept.	8/13 Sept.	15/20 Sept.	22/27 Sept.	29 Sept./4 Oct.	6/11 Oct.	13/18 Oct.	20/25 Oct.	27 Oct./1 Nov.	3/8 Nov.	10/15 Nov.
Percentage werkloosheidsdagen (excl. landbouw) ..	%	—	—	—	—	\$12,9*	—	\$12,4*	—	\$12,8*	—	\$12,8*	—	\$12,9*	—
Totaal aantal werkzoekenden ²⁾ (einde van de week)	1.000	175	179	179	181	180	180	178	174	176	176	177	175	179	180
w.o. geheel werkloos (excl. werkverruiming)	1.000	106	108	107	107	107	106	105	102	103	102	103	100	103	104
Aantal personen geplaatst bij werkverruiming ³⁾	1.000	57	57	58	58	57	57	57	57	56	57	55	58	58	58
Aantal personen geplaatst in Duitsland ⁴⁾	1.000	129	130	132	123	134	136	137	138	140	141	143	145	146	144
Idem in Frankrijk ⁵⁾	1.000	23	23	24	25	27	28	28	29	29	29	29	29	29	29

\$ = voorloopig cijfer. * = onbekend. 1) Volgens opgave van De Ned. Bank. Berekend van 2 Staatsleeningen, 1 gemeenteleening, 1 provinciale leening, 2 industriële leeningen, 1 tramwegobligatie, 1 pandbrief. 2) Hieronder niet begrepen enkele hypotheeken, waarvan de geldschieter niet bekend is. 3) Volgens opgave van het Rijksarbeidsbureau. 4) Volgens opgave van het Bureau Loo-onderzoek van het Departement van Sociale Zaken. 5) Onder aftrek van de teruggekeerden, voor zoover bekend bij de organen der arbeidsbemiddeling. Gegevens van het Rijksarbeidsbureau. 6) Met het oog op de reorganisatie der vakbewegingen zijn de percentages van Aug. 1941 af niet vergelijkbaar met die van voorafgaande perioden.

LANDBOUW EN VOEDSELVOORZIENING.

Bloembollenkwekerij. Regeling van de bestrijding van bloembollenziekten. (E.V. 12/12/41, pag. 1862; Stct. No. 239).

Kunstmeststoffen. Kunstmeststoffen in elken vorm zijn aangewezen als crisistproduct in den zin van art. 1, sub 5, der Landbouwcrisiswet. (E.V. 12/12/41, pag. 1862; Stct. No. 236).

Zaden. Bepanking van den handel in mangel- en vederbietenzaad. (E.V. 12/12/41, pag. 1862).

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTO'S.

Table with columns for location (Ned., Athene, Batavia, etc.), date, and discount rate.

*) 3 pCt. voor wissels, promessen en leeningen met een looptijd van meer dan 120 dagen.

ZILVERPRIJS.

Table with columns for location (Londen, N. York, A'dam) and silver price.

*) In pence p. oz. stand. *) Foreign silver id \$c. p. oz. fine. *) In gulden per kg 1000/1000. *) In sh. p. oz. fine.

GOUDPRIJS.

Table with columns for location (Londen) and gold price.

KOERSEN VASTGESTELD DOOR HET NEDERLANDSCH CLEARINGINSTITUUT.

(met data van vaststelling)

Table with columns for location (Belga's, Zw. Frans., etc.), date, and exchange rate.

OFFICIEELE WISSELKOERSEN NEDERLANDSCHE BANK.

Valuta's (schriftelijk en t.t.)

Table with columns for location (N.-York, Brussel, Zürich, etc.) and exchange rate.

KOERSEN TE LONDEN.

Table with columns for location (Officieel, Niet-Officieel) and exchange rate.

KOERSEN TE NEW-YORK. (Cable).

Table with columns for location (Londen, Parijs, Berlijn, Amsterdam) and exchange rate.

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Table with columns for category (Vorderingen, Verplichtingen) and date (6 Dec. 1941, 15 Dec. 1941).

*) In rekg. crt. met 's Rijks Schatkist.

DUITSCHE RIJKSBANK.

Table with columns for category (Data, Effecten, Diverse Activa, etc.) and date.

GEZAMENLIJKE STATEN VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË EN VAN DE EMISSIEBANK TE BRUSSEL.

(in mill. francs)

Table with columns for category (Data, Goud, specie, etc.) and date.